

2022.037

Archeologienota Zaffelare Dam 82

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

21-3-2022

Titel: Archeologienota Zaffelare Dam 82

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2022C38

Intern projectnummer: 2022.037

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Lochristi (Zaffelare), Dam 82

Lambertcoördinaten: X: 114667,98 en Y: 203824,12; X: 114861,23 en Y: 203914,67

Oppervlakte projectgebied: ca. 5170m²

Kadastergegevens: Lochristi, afdeling 2 Zaffelare, sectie C, percelen 285E, 258D, 258E, 256H, 255F (zie figuur 9)

Topografische kaart: zie figuur 7 en 8

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (assistent-archeoloog)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 21/03/2022

© Acke & Bracke bv, Dorpvaart 76, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANDE WERKEN	9
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	11
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	11
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	13
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	15
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	16
2.4. HISTORISCHE SITUERING	19
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	28
3. CONTROLEBORINGEN	32
4. SYNTHESE	35
4.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	35
4.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	36
4.3. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	37
5. SAMENVATTING	39
6. BIBLIOGRAFIE	42
7. BIJLAGES	43

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het stedenbouwkundige handelingen te Zaffelare Dam 82 (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen woongebied en binnen een archeologische zone, en waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingreep 100m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Er werd een terreinbezoek uitgevoerd en er werden enkele controleboringen geplaatst. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

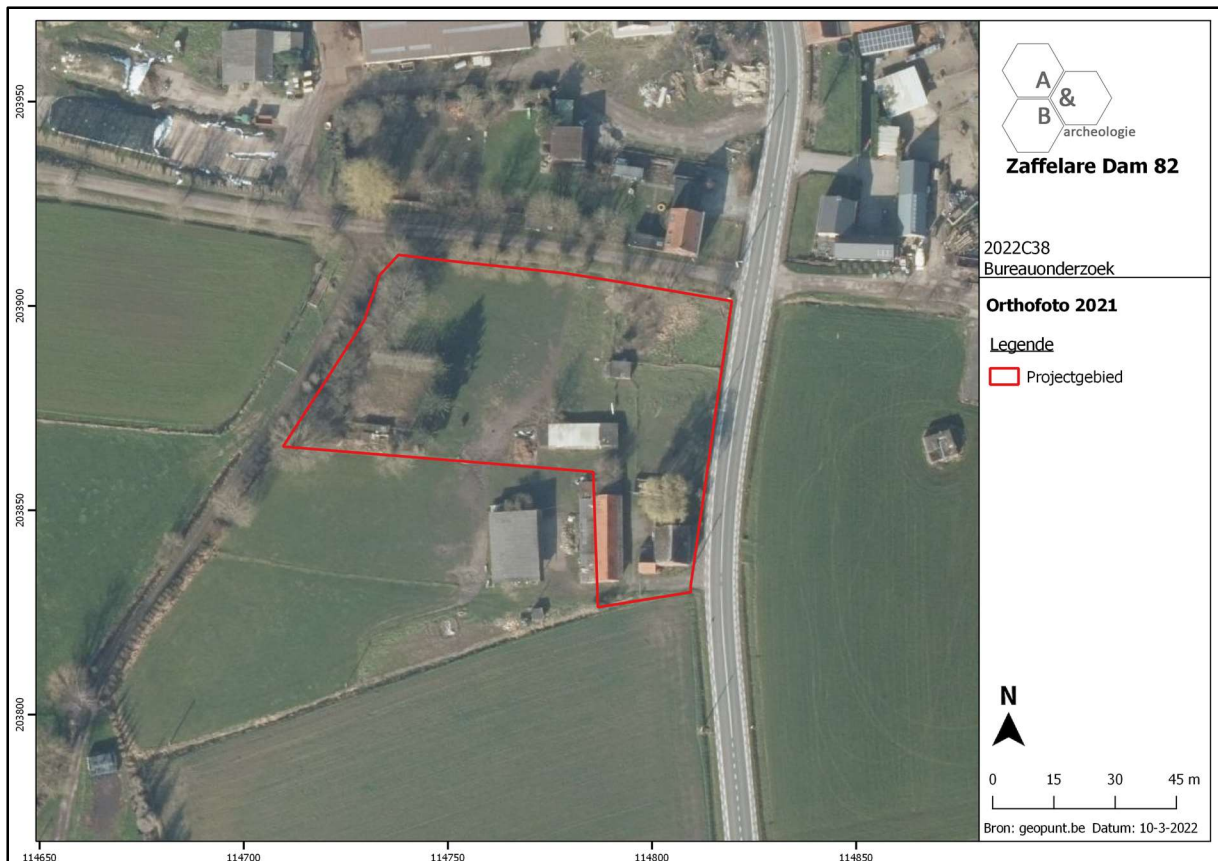
1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het totale plangebied is 5170m² groot en bevindt zich ten westen van de straat Dam in Zaffelare. In het zuiden van het terrein is de woning Dam 82 met achterliggende schuur gelegen, ten noorden ervan bevinden zich enkele met gras begroeide percelen met daarin enkelen stallen/bergingen. Verspreid over het terrein zijn bomen en struiken aanwezig.

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2021 (bron: geopunt.be).

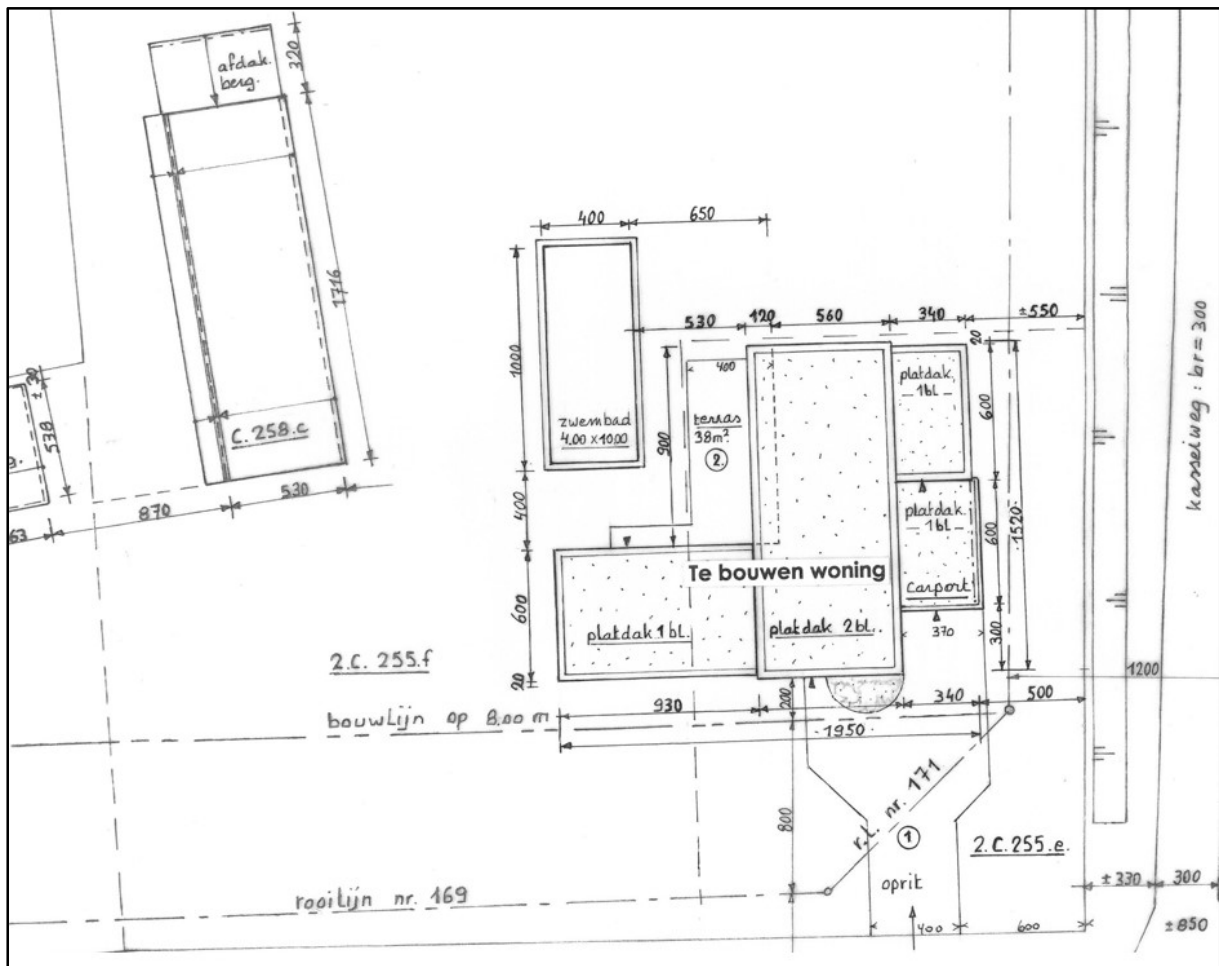
Figuur 2 Beeld vanuit de Dam op het plangebied (bron: <https://www.google.com/maps>).

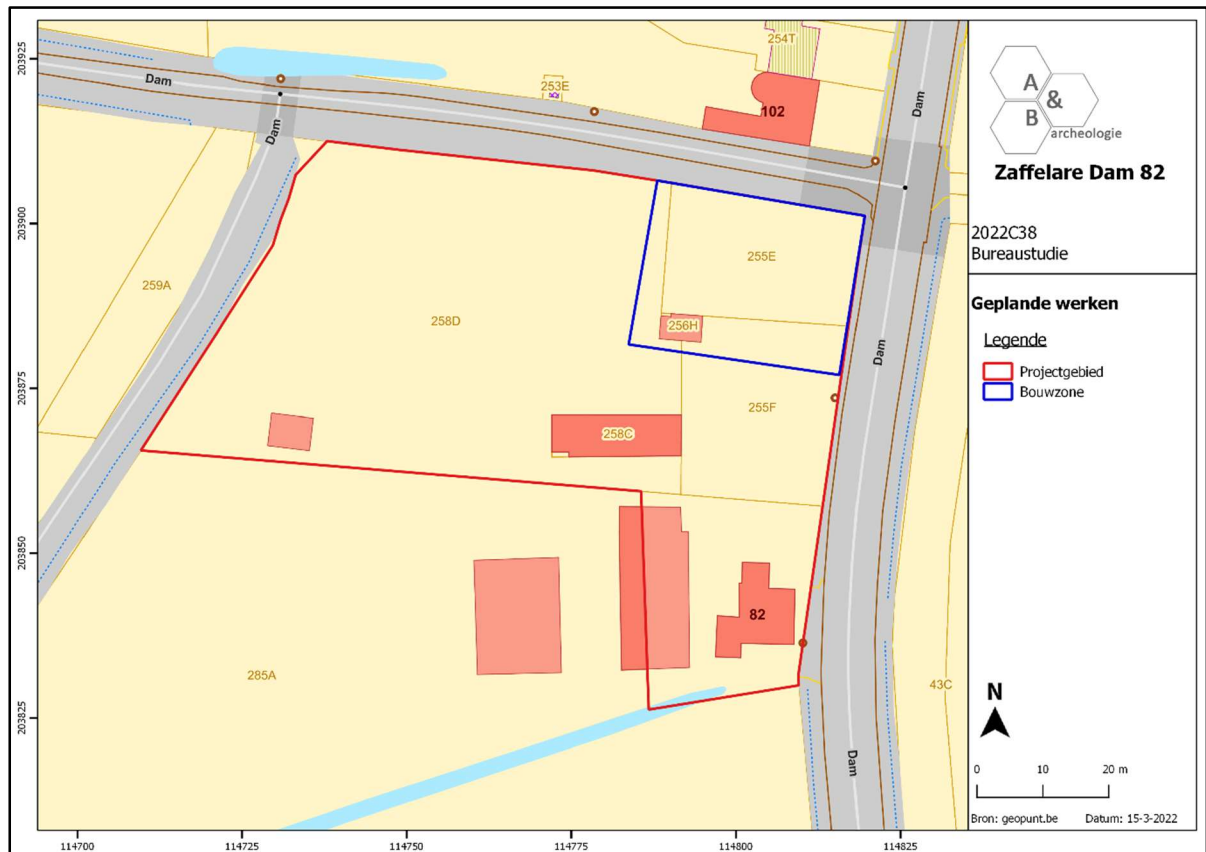
Figuur 3 Beeld vanuit het westen op het noordoostelijke deel van het plangebied, situatie op 21/03/2022 (bron: eigen foto).

2.2. Geplande werken

De bestaande woning Dam 82 wordt gesloopt, alsook een stalletje op het grasland in de noordoostelijke hoek van het terrein. Vervolgens wordt in deze deelzone een nieuwe woning gebouwd, met bijhorende verhardingen, nutsvoorzieningen en een zwembad. Ter hoogte van de bestaande woning gebeuren behalve het slopen geen grondwerken. Deze zone in het noordoosten waarbinnen de bodemingrepen voor aanleg van de woning plaatsvinden, is ca. 25 bij 32m groot (800m²). De woning wordt niet onderkelderd en zal gefundeerd worden via sleuffunderingen. Algemeen kan hierbij een bodemingreep van ca. 40cm diep verwacht worden, en ca. 80cm ter hoogte van de funderingssleuven. Het zwembad van 40m² zal ca. 2m diep worden uitgegraven. Voor de verhardingen en de oprit zal ook ca. 40cm bodemingreep gebeuren. Tussen de woning en de straat wordt een regenwaterput en septische put voorzien, dit betekent 2 keer een bodemingreep van max. 10m² en ca. 2m diep. De nutsleidingen komen ca. 80cm diep te liggen.

Figuur 4 Uitsnede uit het ontwerpplan, het noorden bevindt zich rechts (bron: initiatiefnemer).

Figuur 5 Aanduiding van de bouwzone (blauwe afbakening) geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

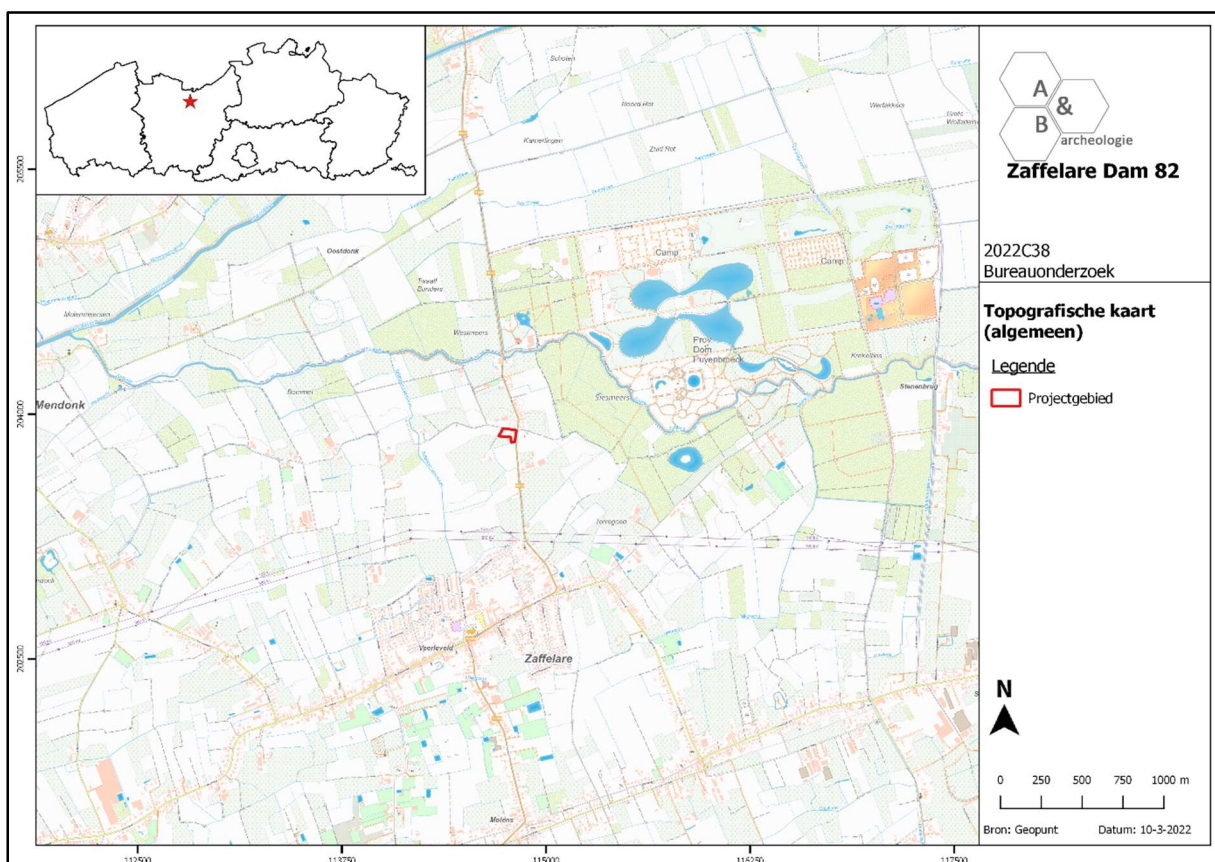

Figuur 6 Aanduiding van de bouwzone (blauwe afbakening) geprojecteerd op de luchtfoto van 2021 (bron: geopunt.be).

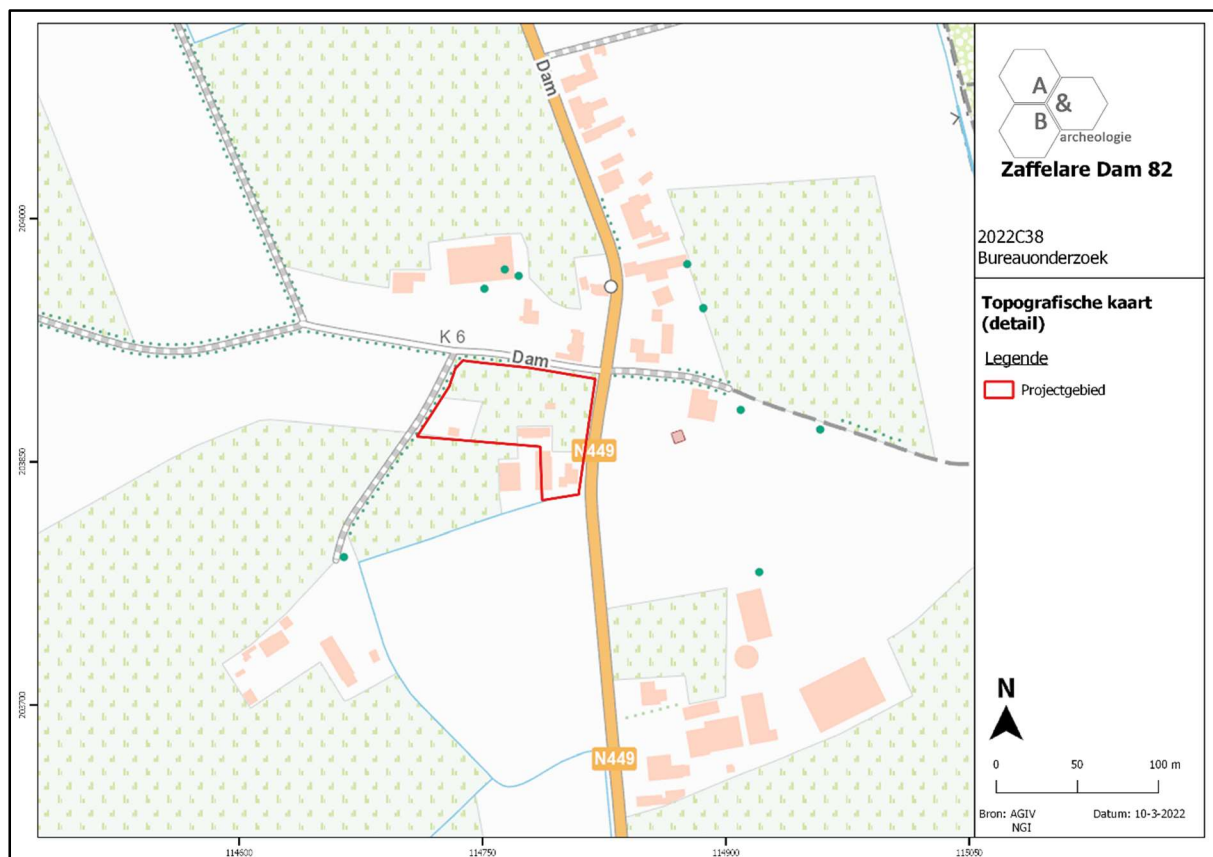
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

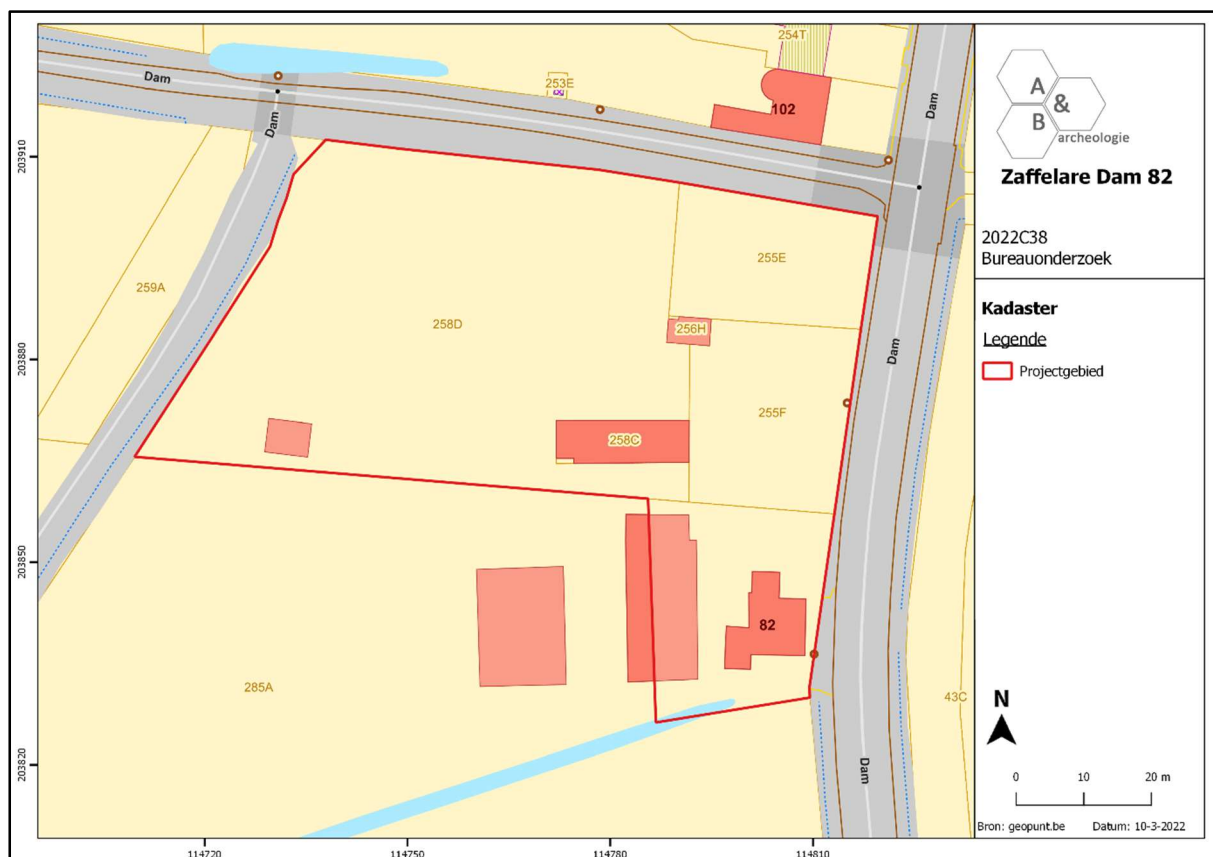
Zaffelare is een gemeente gelegen in het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen. Het is de meest noordelijke deelgemeente van Lochristi. Ten noorden grenst Zaffelare aan Mendonk en Wachtebeke, ten oosten aan Eksaarde, ten zuiden aan Zeveneken en Lochristi, en ten westen aan Desteldonk. De noordelijke grens wordt gevormd door de Zuidlede. Het dorp is gelegen in een landelijke omgeving ten oosten van de kanaalzone Gent-Terneuzen en bijhorende industrie. De gemeente wordt van noord naar zuid doorsneden door de N449, een gewestweg van Zelzate naar Laarne. Ook de Dam is onderdeel van deze weg. Het plangebied is gelegen in het noorden van de gemeente, zo'n 1,2km ten noorden van de kerk. Deze kerk is gelegen aan het kruispunt van de N449 met een oostwest georiënteerde weg. De omgeving rond het plangebied is zeer landelijk. Ten noorden en noordwesten zijn enkele zijwegen van de Dam gelegen, ook Dam geheten, die naar alleenstaande hoeves leiden. Ten westen van woning en schuur te Dam 82 zijn nog enkele gebouwen aanwezig, deze behoren niet tot het plangebied. Aan de overzijde van de N449 bevindt zich een weiland. Ten noordoosten strekt zich het provinciaal domein Puyenbroeck uit. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het plangebied aangeduid als 'Andere Bebouwing', 'Akkerbouw' en 'Weiland', wat min of meer overeenkomt met het huidige gebruik.

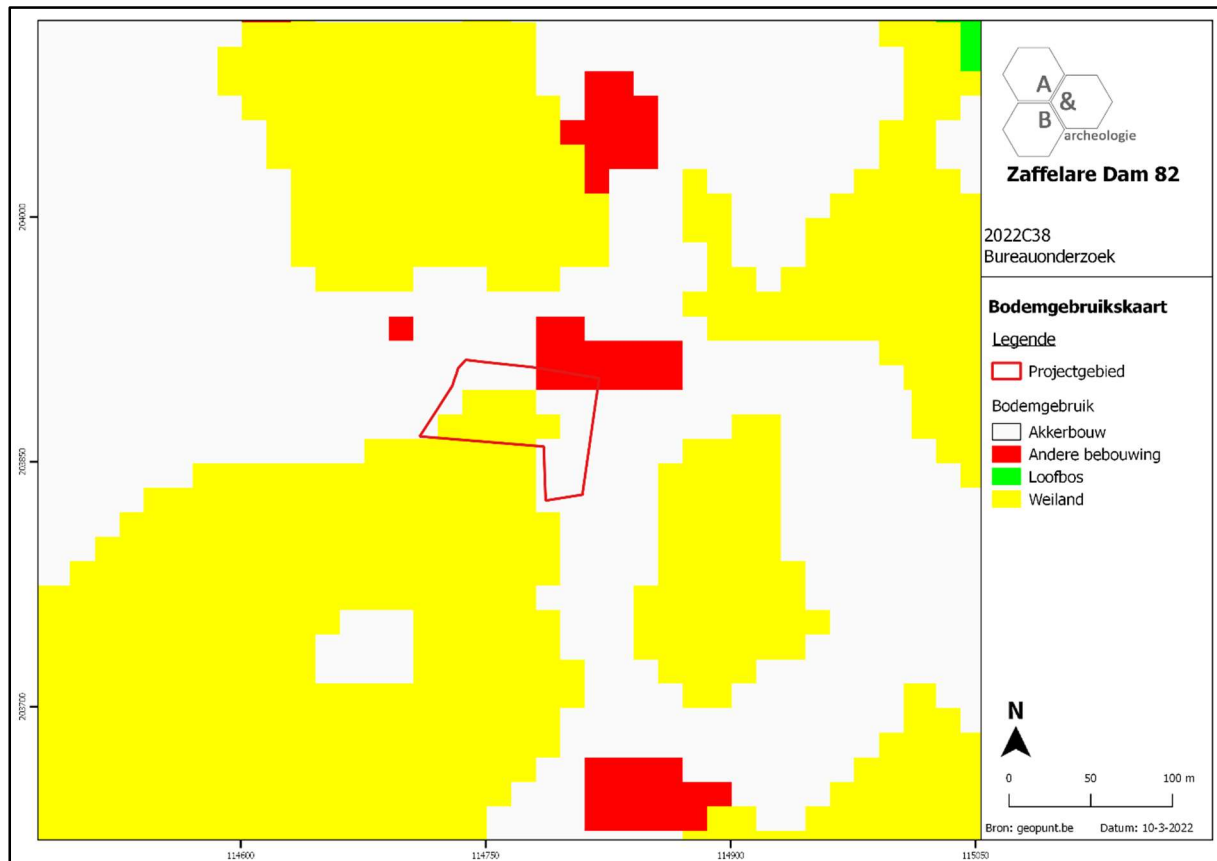
Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 9 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

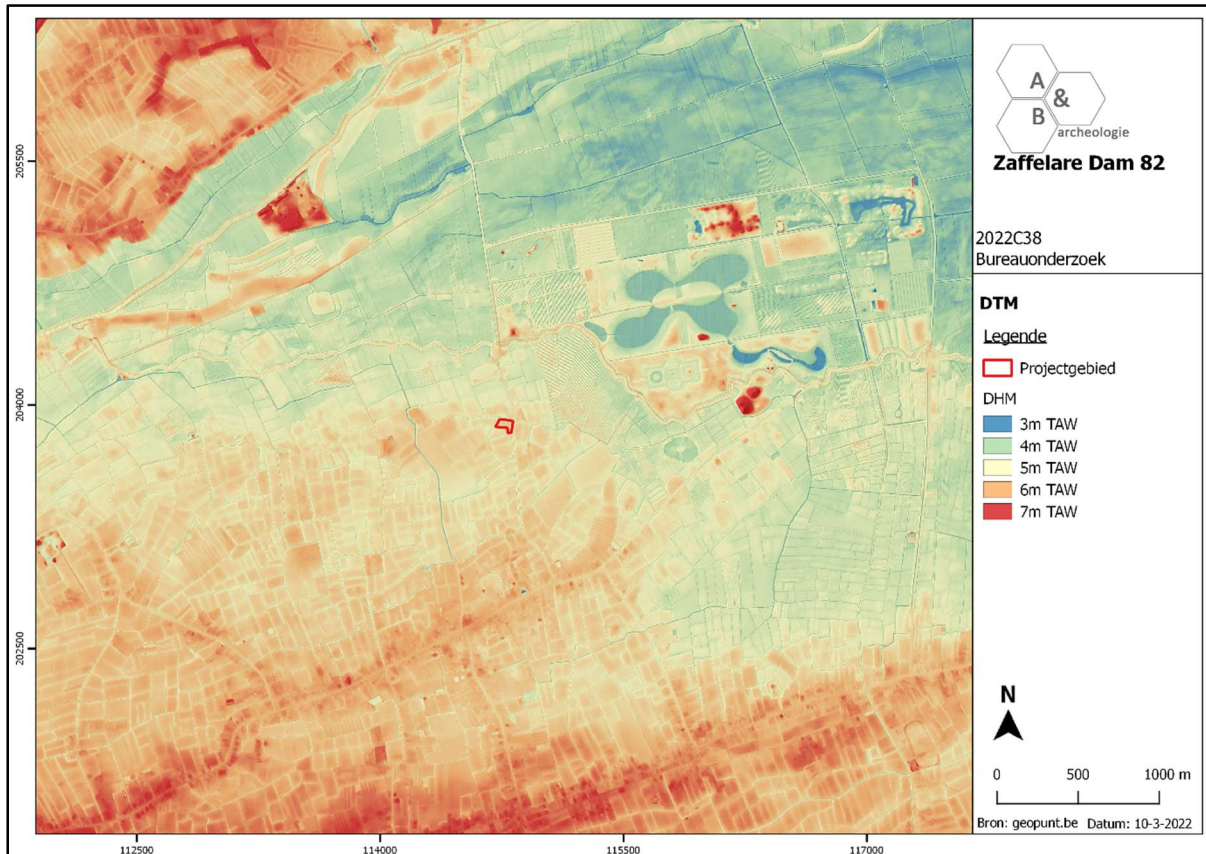
Figuur 10 Zicht op de bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

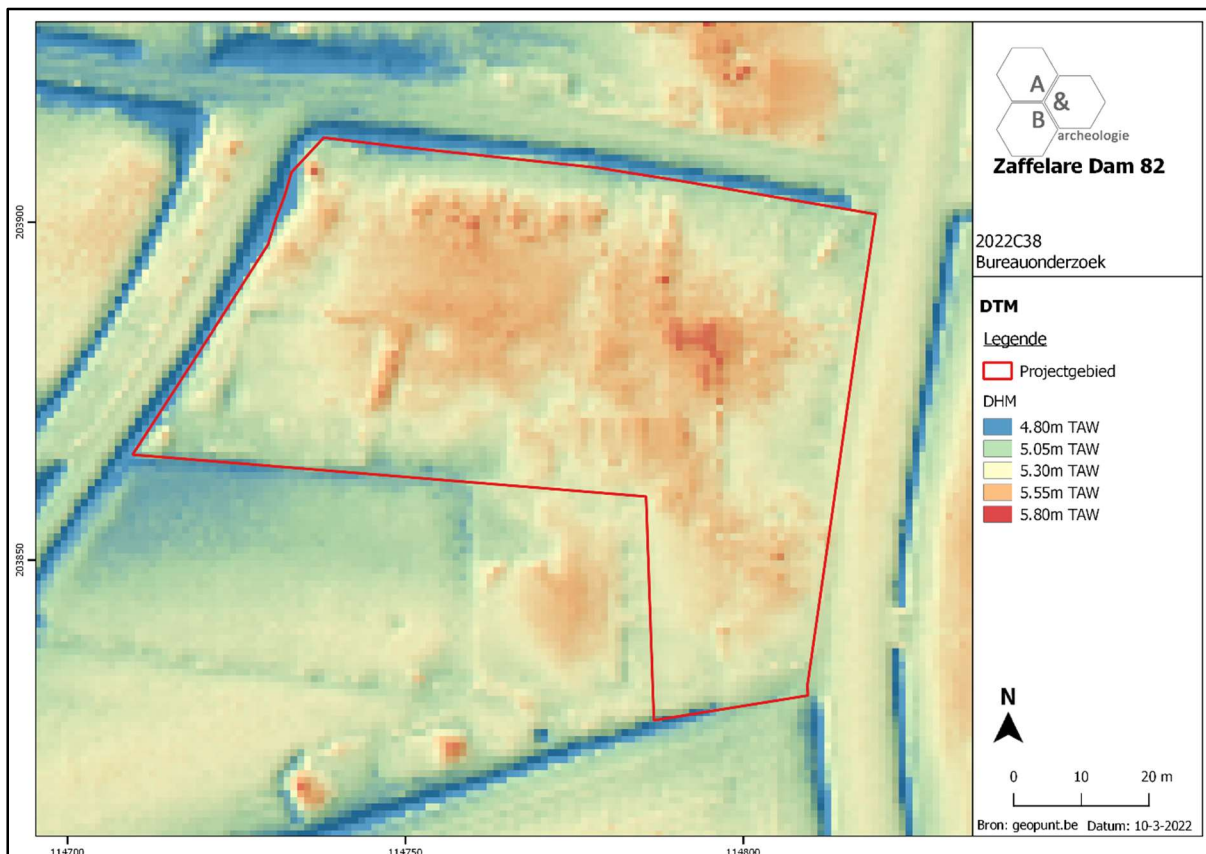
Zaffelare ontwikkelde zich op een oostwest georiënteerde zandrug, ten zuiden van de Moervaartdepressie. Het plangebied bevindt zich net op de overgang van deze depressie naar de zandrug. Iets ten noorden stroomt de Zuidlede (natuurlijke loop), en verder noordwaarts de Moervaart (uitgegraven). Het maaiveld op het plangebied varieert tussen ca. +5,20 en +5,50m TAW.

De Zuidlede maakt eveneens deel uit van de Moervaartdepressie. De Zuidlede stroomt vanaf de Durme in Lokeren in het oosten naar de Moervaart in het westen en vervoegt deze waterloop in Mendonk. De Moervaart loopt meer noordelijk, met een oost-west oriëntatie, en mondt verder naar het westen uit in het kanaal Gent-Terneuzen. De Zuidlede is momenteel niet bevaarbaar voor gemotoriseerde vaartuigen, maar was vroeger de natuurlijke middenloop van de Durme en van groter belang. Met het uitgraven en kanaliseren van de Moervaart nam deze laatste de taak van de Zuidlede langzaam over.

Er wordt aan het plangebied en de omgeving een verwaarloosbare erosiegraad toegekend.

Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

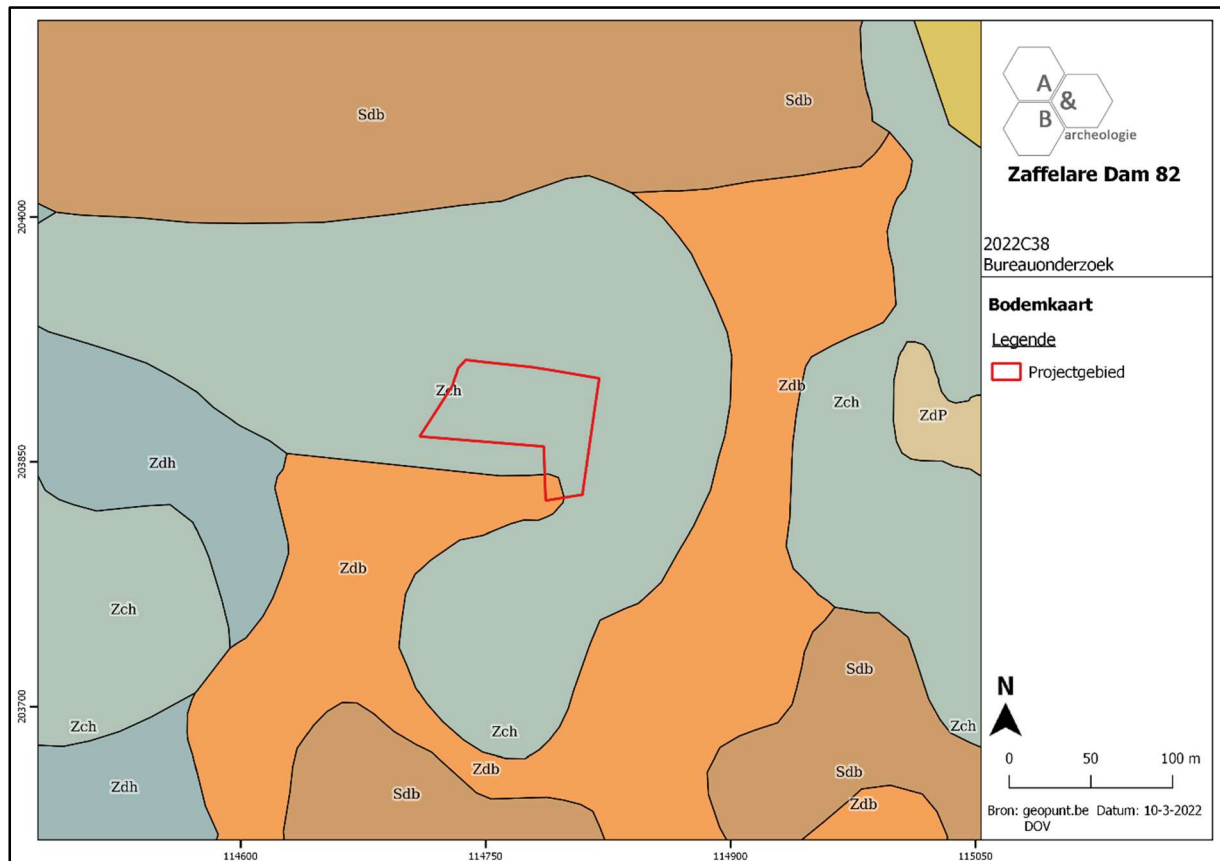

Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Afgaande op de bodemkaart worden op het plangebied vooral Zch gronden verwacht: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. De donker bruingrijze bovengrond is goed humeus en 30-60cm dik. De Podzol B, 20-30cm dik, is verbrokken in harde concreties. De roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90cm. De waterhuishouding is goed in de winter, te droog in de zomer.

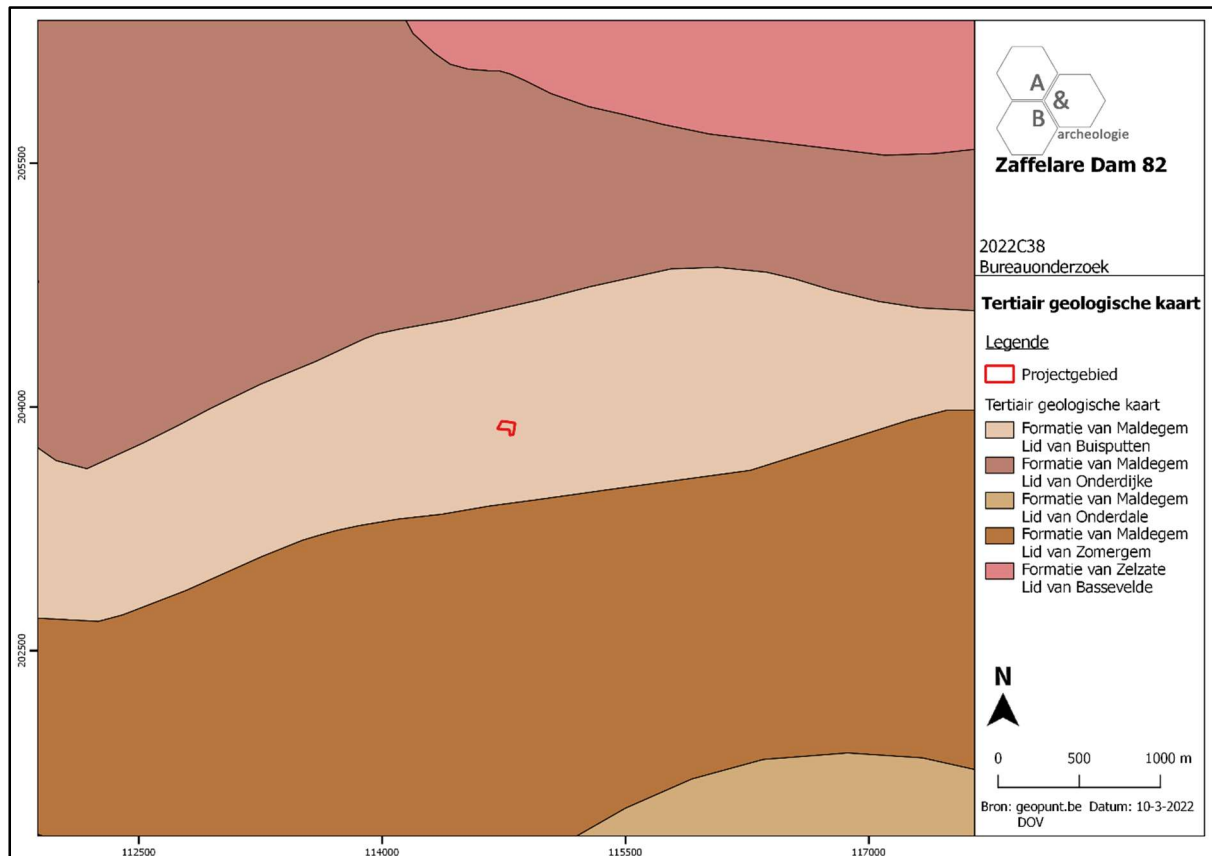
In het uiterste zuiden is een stukje gekarteerd als Zdb: matig natte zandbodem met structuur B horizont. Roestverschijnselen beginnen tussen 40 en 60cm. De waterhuishouding is matig goed, soms enige wateroverlast in de winter vooral bij de substraatseries; voldoende vochthoudend in de zomer.

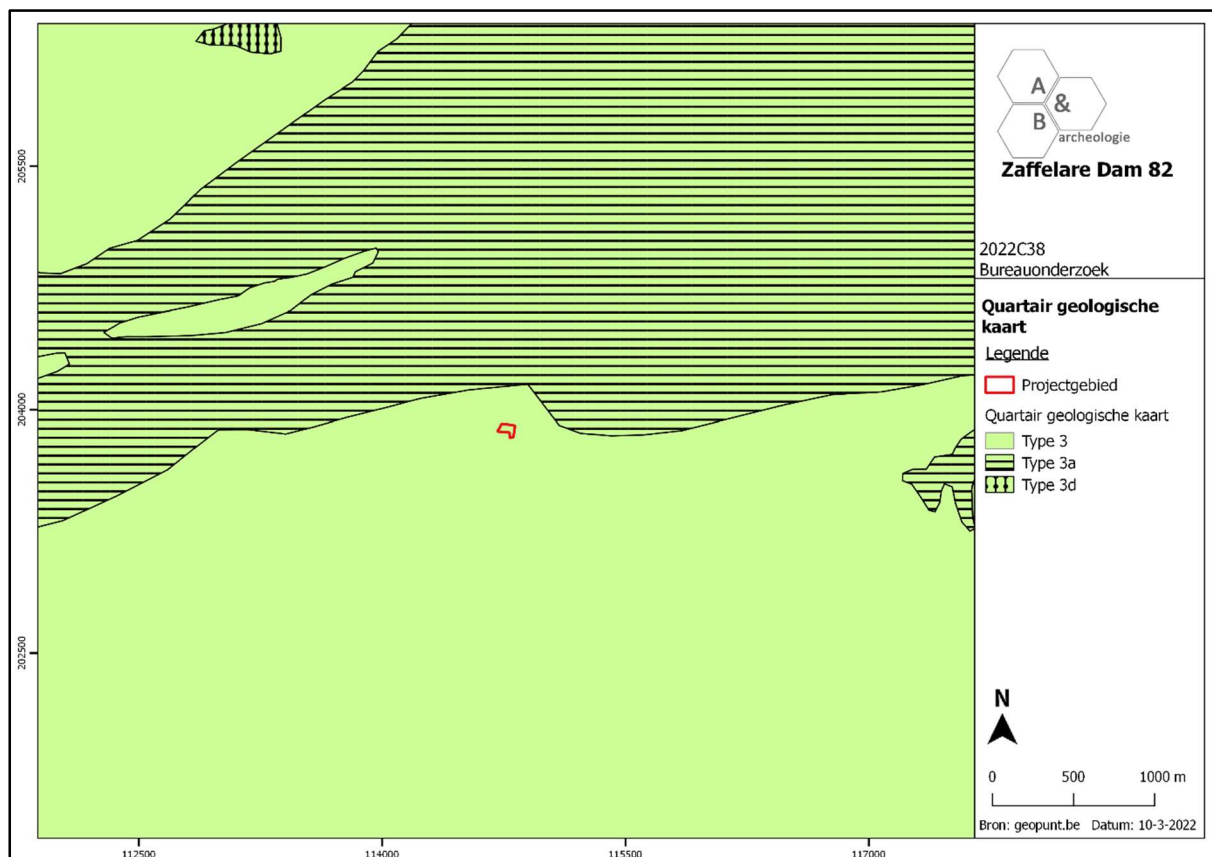
Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

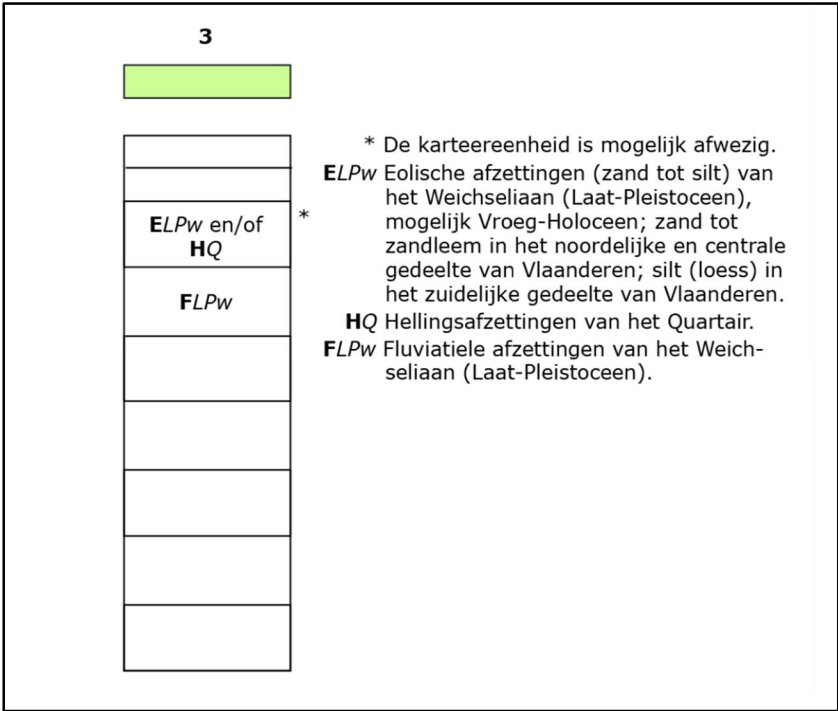
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Maldegem, Lid van Buisputten: donkergrijs fijn zand, glauconiet- en glimmerhoudend. De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied bestaat uit het type 3: geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁶

De oudste vermelding van het dorp luidt "Safflare" en dateert van 1246. De betekenis van deze plaatsnaam zou zijn: een open plek in een hoogstammig bos. Voordien werd het grondgebied aangeduid met de benaming "Meentocht" en "Odevelde". Aanvankelijk behoorde Zaffelare, dat grotendeels bedekt was door het bos Meentocht, tot het domein ten noordoosten van Gent, aangekocht in 639 door de Heilige Amandus voor de Gentse Sint-Baafsabdij. Aldus maakte Zaffelare deel uit van de oudste bezittingen van deze abdij en behoorde tot de Heilige Kerstparochie van Gent. Na de Noormanneninvallen kreeg echter de Gentse Sint-Pietersabdij door een oorkonde van 1150 van de graaf van Vlaanderen de bevestiging van haar rechten als bezitter van het bos Meentocht en de grond Oedevelt. Oedevelt of Odevelde was een 4km lange, brede weg op een hogere zandrug tussen het bos Meentocht en het bos van Lochristi en vormde een deel van een verbindingsweg vanaf het Gentse Sint-Baafsdorp over Oostakker (Gent) en de wijk Hijfte (Lochristi) naar het Waasland. De vroegste bewoningskern van Zaffelare zou zich ontwikkeld hebben aan Odevelde (zie huidige benaming Oude Veldstraat, een bestaande straat in het zuiden van de gemeente). De eerste ontginningen te Zaffelare tussen 1150 en 1161 zouden te situeren zijn in het zuidwesten van de gemeente in de hoek gevormd door de Kapiteinsstraat en de Oude Veldstraat, namelijk ter hoogte van de hoogst gelegen gronden met het toponiem "kouter" aan de hoeve "Bruine Walle". Deze hoeve van de Gentse Sint-Pietersabdij beschreven als "curtis Odevelde" fungeerde als ontginningscentrum voor Odeveld. In een volgende ontginningsfase, in de periode 1223-1281, werden de gronden in cultuur gebracht aan de kunstmatige as die het centrale gedeelte van het huidige Zaffelare doorsnijdt en leidt van de westelijke grens aan Hijfte naar het Torregood of de "curtis Scaplaer" in het noordoosten, eveneens een hoeve van de Gentse Sint-Pietersabdij doch als ontginningscentrum pas na 1281 van meer belang dan "Bruine Walle". Aan de centrale as, thans gevormd van westen naar oost door de parallel lopende straat, Rechtstraat, Moleneinde, Zaffelare-Dorp, Oosteinde en Bosdam, of de vroegere " 's Heerenstraete" of "rechte Zaffelaarsestraat", werd voor 1246 een kerk gebouwd. De Gentse Sint-Pietersabdij verwierf in 1221 het patronaatschap over de parochie met het recht een kerk te bouwen. Als gevolg van betwistingen over het grondgebied bleef de Gentse Sint-Baafsabdij er wel een deel van de tienden heffen. In 1261 verkreeg Zaffelare een eigen keure van zijn wereldlijke heer, de abt van de Gentse Sint-Pietersabdij. De heerlijkheid bezat een vierschaar die zetelde aan de kerk. Administratief ressorteerde deze heerlijkheid van Sint-Pieters die voor een deel omgeven was door bezittingen van Sint-Baafsabdij, onder de kasselrij van de Oudburg van Gent. De Sint-Pietersabdij verwierf eind 13de eeuw nog verscheidene gronden en bracht het gebied in de 14de en de 15de eeuw verder in cultuur. Door het graven van de Hasselsgracht en de Dijkgracht naar de Zuidlede, parallel aan weerszij van voornoemde centrale ontginningsas, werd de afwatering van de gemeente verzorgd. In de omgeving van voornoemde centrale as werden verscheidene grote omgrachte hoeven opgericht zoals Ten Briele, het Winkelgoed, 't Sionghengood. De bloementeel neemt sinds het eind van de 19de eeuw een belangrijke plaats in de landbouwactiviteit. In het noorden van de gemeente in de buurt van de Zuidlede bleven een aantal

⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14179>;
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/34147>;
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/215464>;
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/215461>

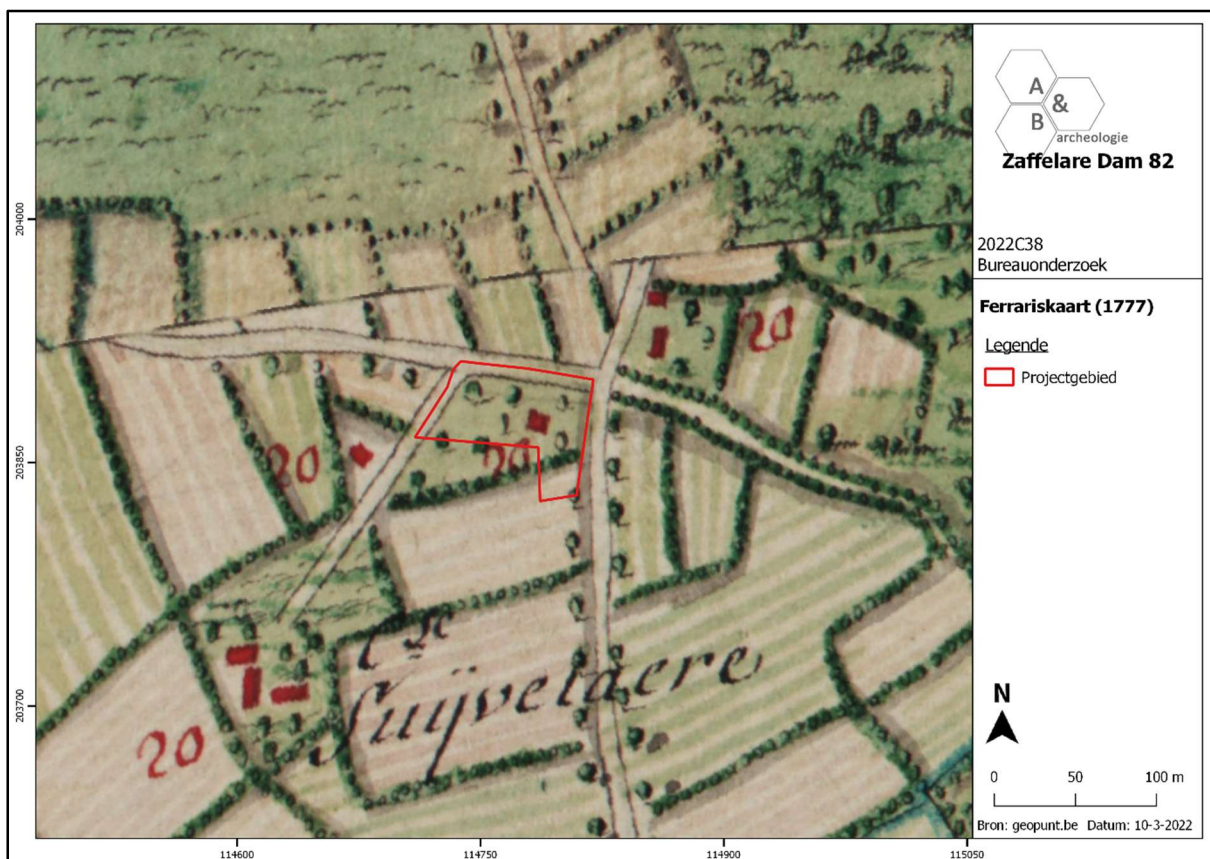
(waarschijnlijk 11) eenvoudige betonnen bunkers bewaard opgericht door de Duitsers in 1916- 1917 als onderdeel van de Hollandstelling om een eventuele aanval van de entente vanuit het neutrale Nederland af te slaan. Ook op het erf net ten noorden van het plangebied is zo'n bunker bewaard, alsook op het weiland aan de overzijde van de Dam. Het betreffen voorpostbunkers opgetrokken uit versterkte betonstenen. De Stellung loopt van Knokke tot Beveren en sluit ter hoogte van Vrasene aan bij de eveneens Duitse Stellung Antwerpen, gebouwd in dezelfde periode. De linie werd slechts zeer beperkt en lokaal in een gevechtssituatie gebruikt. De bunkers zijn een voorbeeld van de vernieuwende constructiewijze met betonsteen zoals gebruikt door de Duitse landmacht en toegepast vanaf Strobrugge tot Vrasene.

Op de Ferrariskaart uit ca. 1777, de oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied, is de ligging van het plangebied net ten zuiden van de meersen ten zuiden van Zuidlede goed te zien. De gronden tussen de meersen en de kern van Zaffelare zijn in gebruik als landbouwgrond, ten noordoosten is een bos aanwezig. Op het noordelijke deel van het terrein is centraal een woning gelegen met errond een boomgaard/erf. Het zuidelijke deel van het terrein, waar nu woning 82 staat, is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Het huidige wegennet rond het plangebied is reeds aanwezig. Iets ten zuidwesten is een hoeve aanwezig (*Suijvelaere*), ook ten noordoosten aan de overzijde van de Dam. Wat verder ten westen bevindt zich een omgrachte site, te bereiken via de op heden nog bestaande zijweg van de Dam gelegen ten noorden van het plangebied. Deze site is het zogenaamde "Goed te Wildespele" waarvan de oudste vermelding dateert van 1281. Voordien was het domein in het bezit van Gerard de Duivel die er waarschijnlijk een buitenverblijf bezat. Het is een laatmiddeleeuwse site met walgracht, aanvankelijk met hoog- en neerhof binnen de omgrachting. De westelijke walgracht maakt sinds 1570 deel uit van een in dat jaar gegraven kanaal, het zogenaamde "Kerkvaardeken" dat in het noorden uitmondt in de Zuidlede. Tot het eind van het Ancien Régime was het eigendom van de Gentse Sint-Pietersabdij. Het huis of kasteel van het vroeger hooghof was reeds in de 17de eeuw verdwenen. Op heden is het een boeren erf waarvan het afzonderlijk zuidelijk georiënteerd boerenhuis recent vervangen werd door een nieuwe woning. Ten oosten is een lange bakstenen bedrijfsvleugel (dwarsschuur, stallen) aanwezig, daterend uit de 19de eeuw.

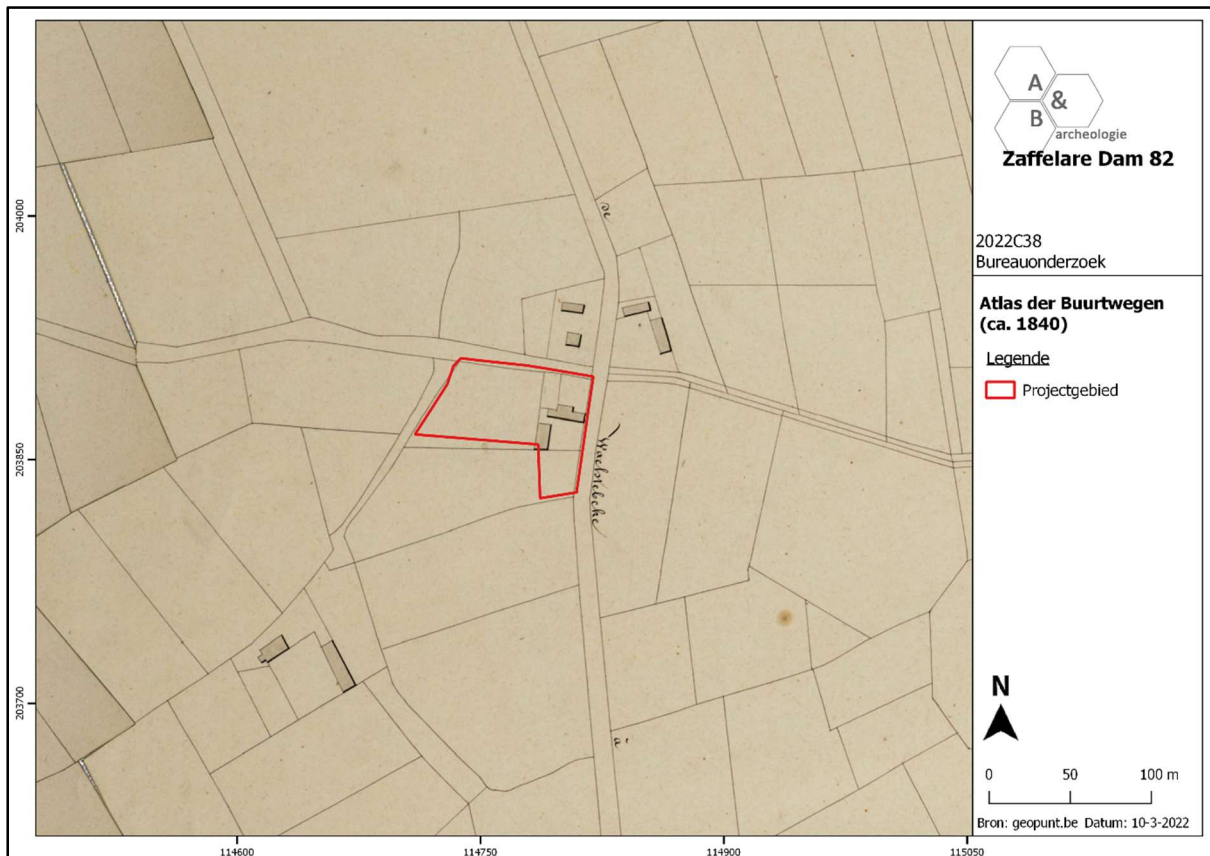
Op de kaarten uit midden 19de eeuw is er meer detail te zien over de bebouwing op het noordelijke deel van het plangebied. Het betreft 2 afzonderlijke bouwvolumes, 1 dwars op en grenzend aan de Dam, en net ten zuidwesten ervan een haaks gebouw. Het dwarse volume valt net deels binnen de bouwzone. Het zuidelijke deel van het terrein blijft onbebouwd. Tot en met de topografische kaart van 1909 is deze situatie herkenbaar. Op de topografische kaart van 1938 lijkt het alsof er een wijziging in de bebouwing heeft plaatsgevonden; hoewel de kaart niet heel duidelijk is, kan toch afgeleid worden dat de woning en stal ter hoogte van Dam 82, in het zuidelijke deel van het plangebied, dan reeds aanwezig zijn. De bebouwing op het noordelijke deel van het terrein lijkt te zijn verdwenen en vervangen door een stal/serre centraal tegen de noordgrens. De luchtfoto van 1971 is niet duidelijk, maar de huidige invulling van het terrein lijkt dan reeds aanwezig. Dit is zeker het geval op de foto van 1979-1990, sindsdien lijken er geen grootschalige wijzigingen meer gebeurd te zijn op het terrein.

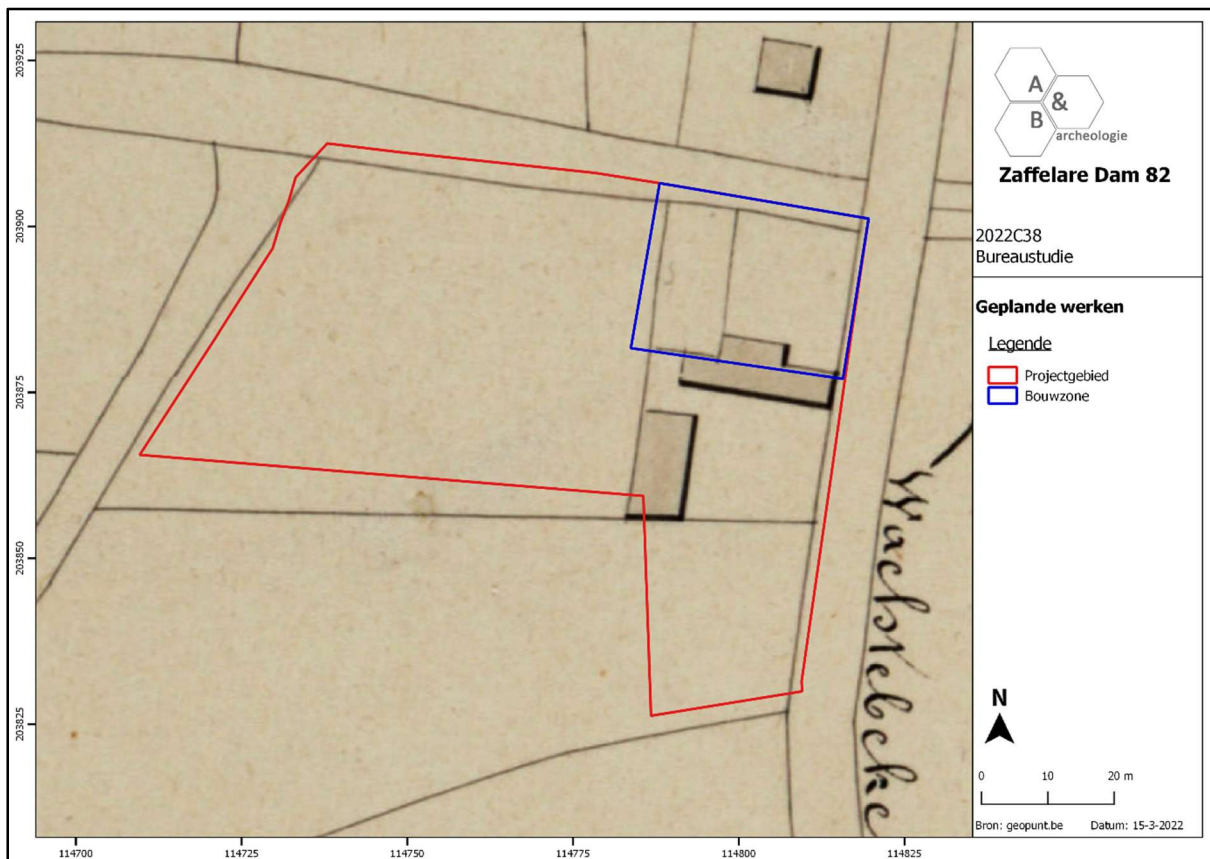
Figuur 18 Uitsnede uit de Ferrariskaart met benaderende aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

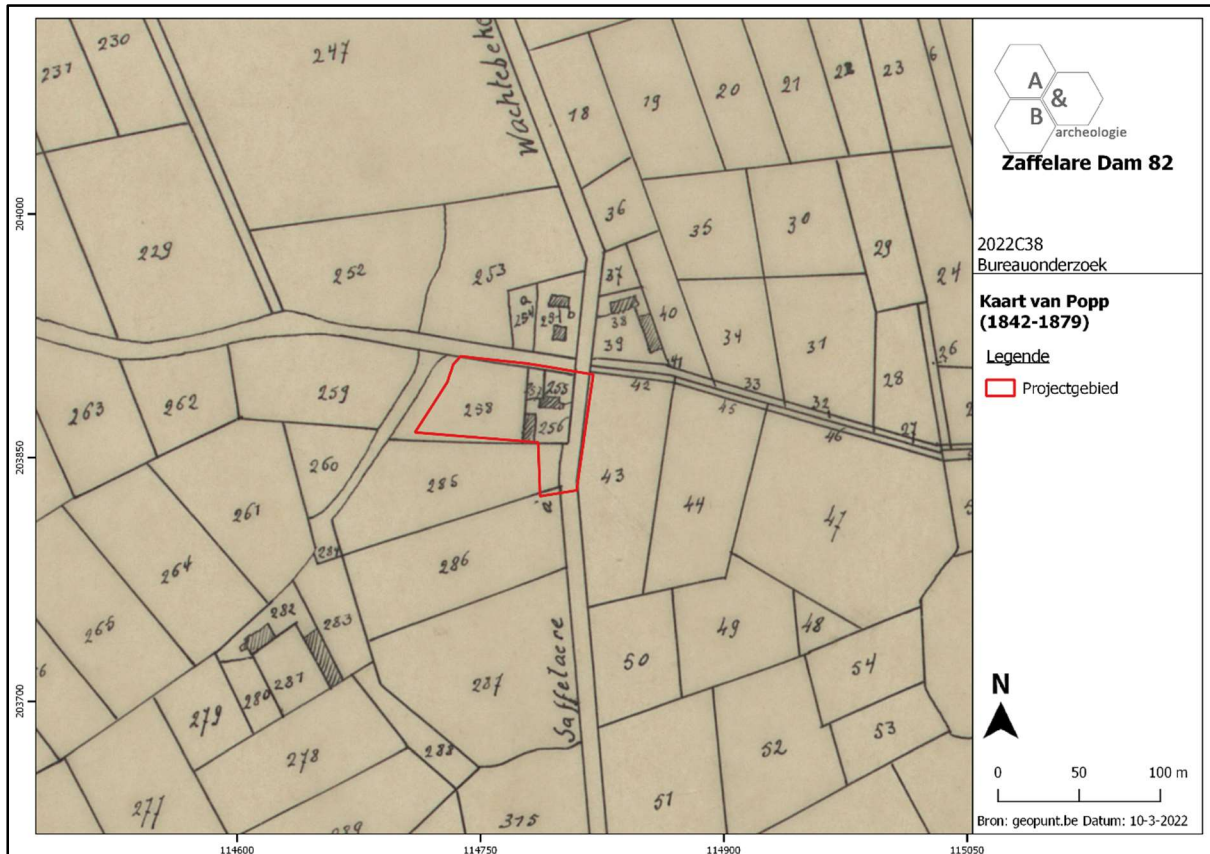
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart met benaderende aanduiding van het plangebied, detail (bron: geopunt.be).

Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

Figuur 21 Detail uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van de bouwzone (bron: geopunt.be).

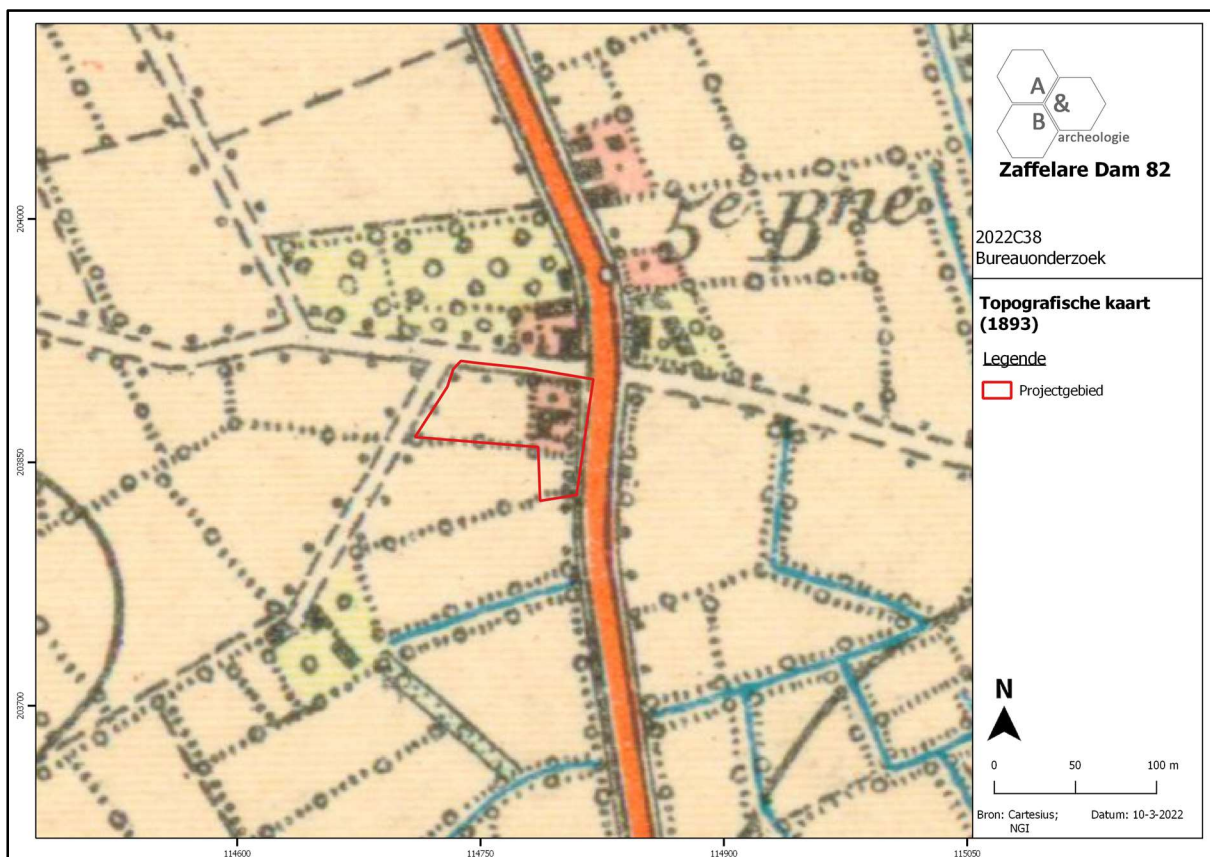
Figuur 22 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).

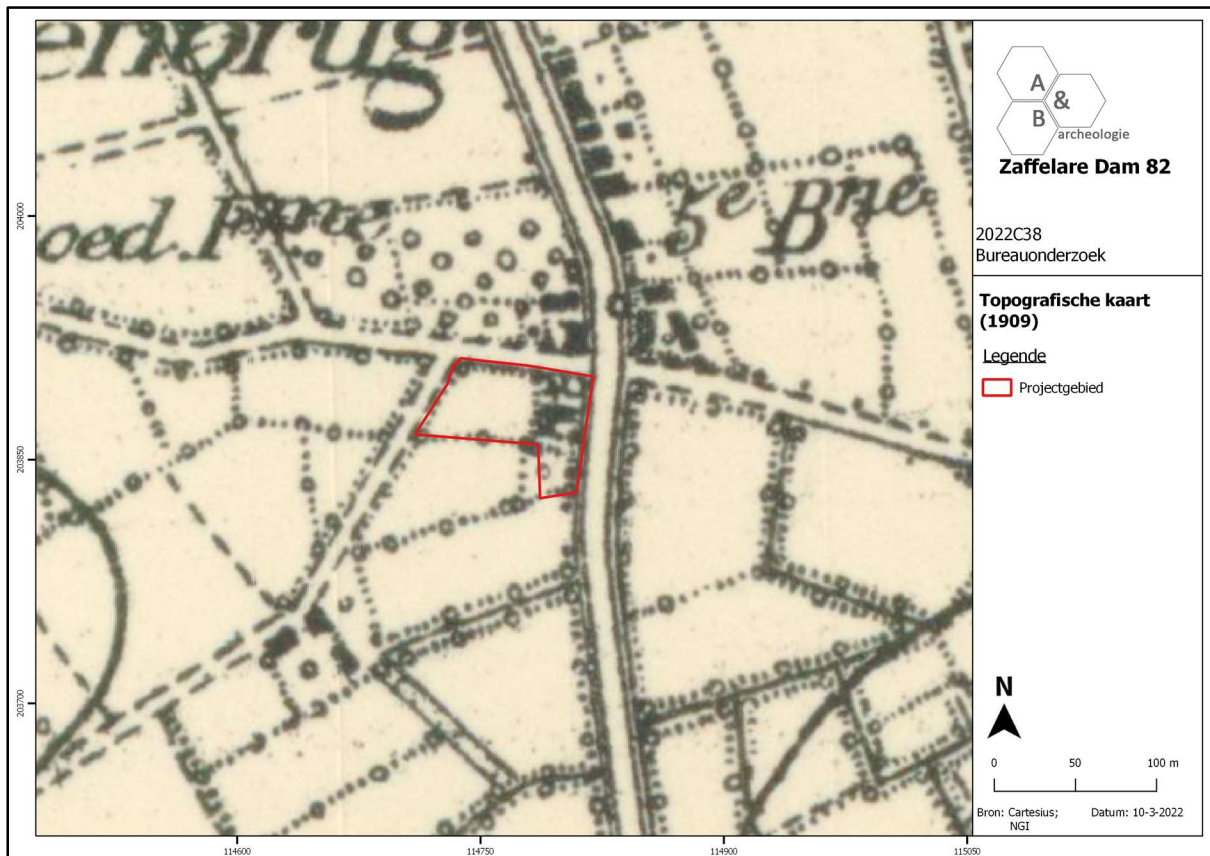
Figuur 23 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

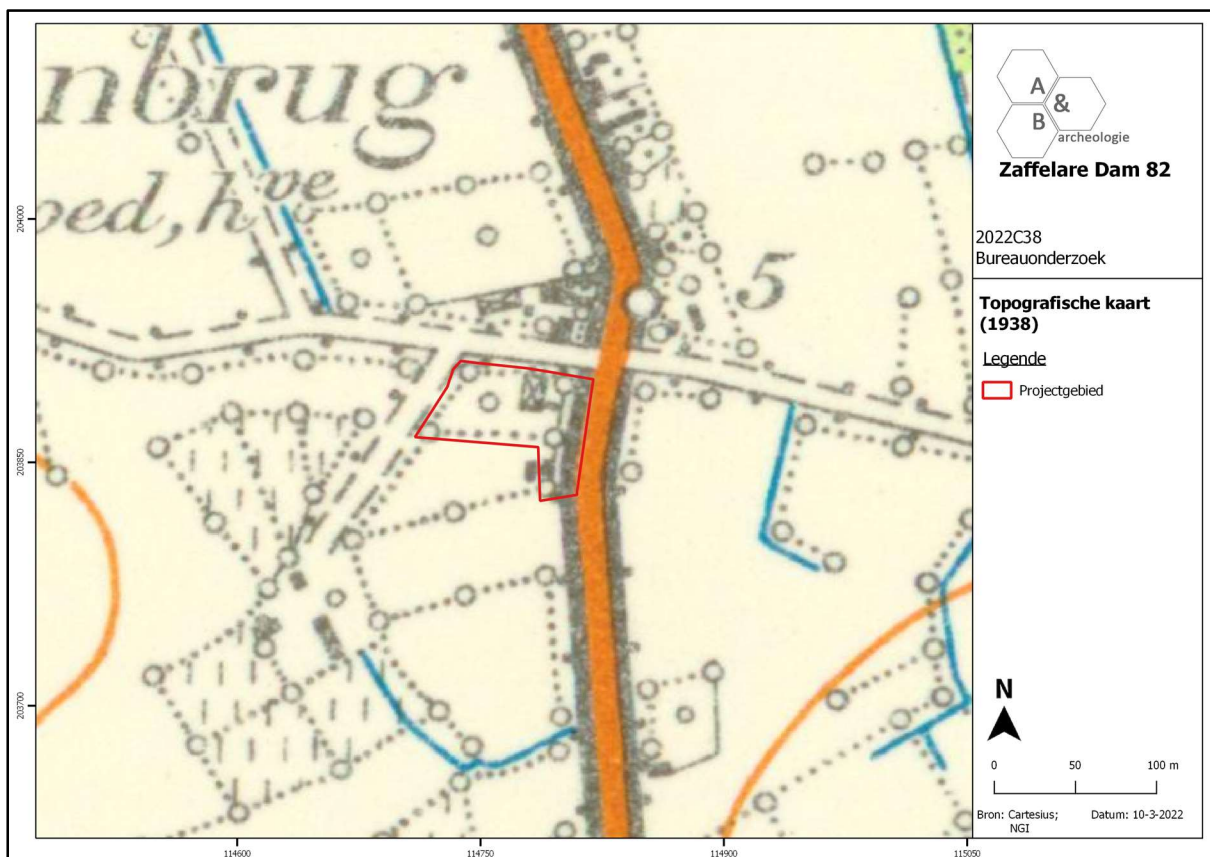
Figuur 24 Uitsnede uit de topografische kaart van 1863 (bron: cartesius.be en NGI).

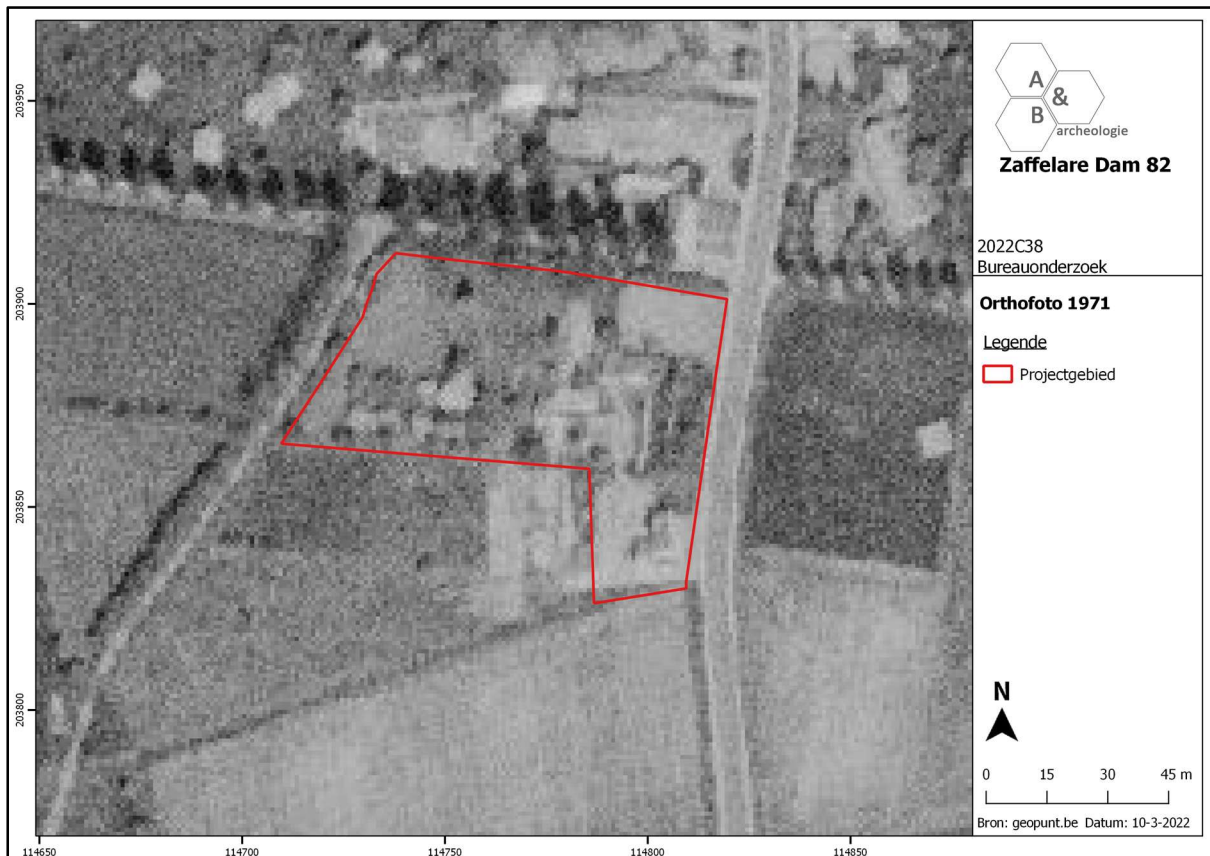
Figuur 25 Uitsnede uit de topografische kaart van 1893 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1909 (bron: cartesius.be en NGI).

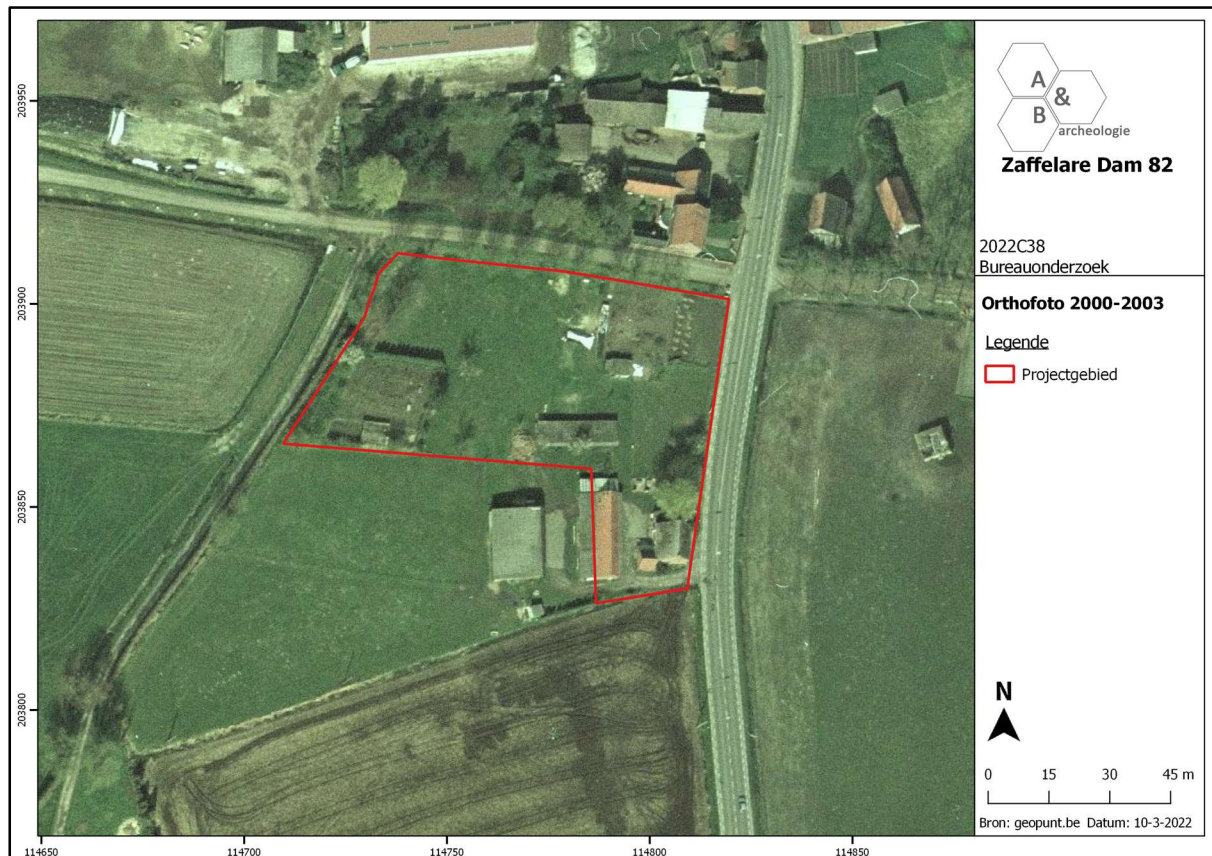
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1938 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

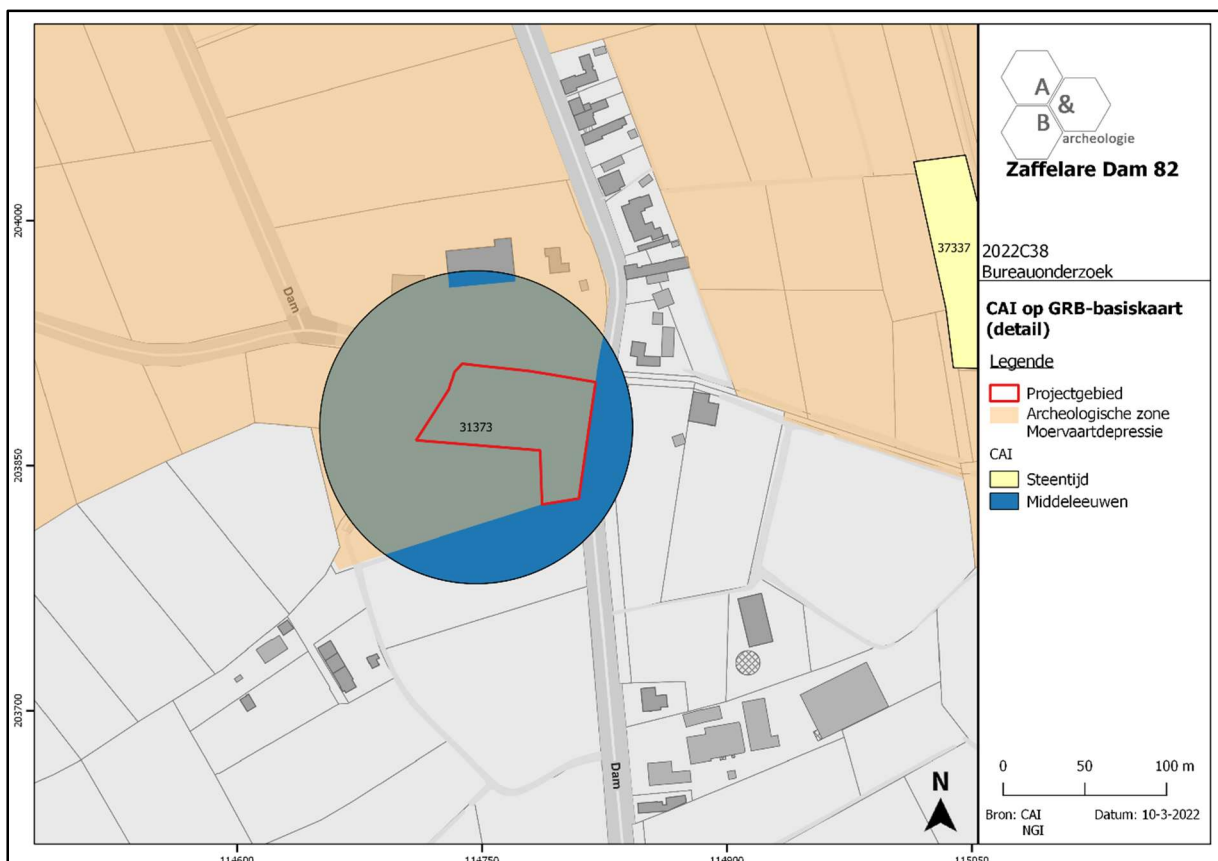
Het plangebied is gelegen in een archeologische zone, nl. het “Prehistorisch sitecomplex in alluviale context van de depressie van de Moervaart”. De Moervaartdepressie is een fossiel meer uit het Laatglaciaal, dat zich vormde ten zuiden van de dekzandrug Maldegem-Stekene. In het vroegholoceen, wanneer dit meer was opgedroogd, was het gebied de vallei van de vroegere loop van de Kale/ Durme. Via archeologische veldkartering zijn tal van archeologische sites gekend, die er op wijzen dat tijdens de steentijd, met name vooral het finaalpaleolithicum (Federmesser groepen), het (vroeg-) mesolithicum, en in mindere mate het neolithicum, het gebied een grote aantrekkingskracht uitoefende op de mens. Deze vindplaatsen bestaan vooral uit strooiingen van lithisch materiaal (vuursteen, kwartsiet, ...), maar in de meersedimenten zijn plaatselijk ook organische archeologische artefacten bewaard.⁷

Ten westen en ten oosten van het plangebied, en ook ten zuiden, zijn verschillende CAI Locaties gelegen die in verband kunnen worden gebracht met de steentijdaanwezigheid op de rand van de Moervaartdepressie. Het betreffen allemaal locaties waar lithisch materiaal als losse vondst is aangetroffen bij veldprospecties. Het zijn dus geen in situ artefacten.

- 37305: 1 corticale aangepunte kling, 1 corticale afslag, 1 afslag, 6 artefacten met zwaar verbrijzelde boorden; mogelijk te dateren tussen het epi-paleolithicum en het mesolithicum.
- 37317: 1 corticale kern met meerdere slagrichtingen, 1 afslagschrabber, 1 corticale afslag, 1 hiel van een niet-geretoucheerde kling, 1 grote niet geretoucheerde afslag, 1 verbrande corticale afslag, 2 artefacten met zwaar verbrijzelde boorden; artefacten uit verschillende periodes (zowel neolithisch als mesolithisch).
- 37318: 1 corticale kern, 1 smalle kling, 1 brede corticale kling, 1 schuin afgeknotte afslag; artefacten stammen mogelijk uit verschillende periodes van de steentijd.
- 37319: microkling; steentijd.
- 32329: kling in grijze vuursteen; laat-neolithicum; is waarschijnlijk toe te wijzen aan de standvoetbekercultuur, komt dikwijls voor in funeraire context. Op deze locatie is ook een laatmiddeleeuwse site met walgracht gelegen (eerst vermeld in 1555, mogelijk als vanaf 1295), enkel de circulaire gracht is bewaard.
- 37303: 1 pijlsnede, 1 kleine afslag; mesolithicum. Dit is de meest waarschijnlijke datering voor de pijlsnede, in principe kan het artefact ook jonger zijn (bronstijd).
- 37322: 1 getande afslagschrabber, 2 microklingen, 1 fragment van een (micro)kling, 1 geretoucheerde afslag, 1 klein artefact met zwaar verbrijzelde boorden; meest waarschijnlijk te dateren in het epi-paleolithicum of het mesolithicum (op basis van een afgeknotte kling).
- 37337: 2 schrabbers, 1 spits, 3 klingen, 1 microkling, 1 bladvormige pijlpunt, 1 mogelijke klopsteen, 1 geretoucheerde afslag, 10 afslagproducten met verbrijzelde boorden, 2 afslagproducten met mogelijk accidentele retouches; er is zeker geen homogeniteit in het ensemble, verschillende periodes van het epi-paleolithicum tot de bronstijd kunnen vertegenwoordigd zijn; 19de-eeuwse prospectie, locatie niet zeker.

⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/303007>

Wat naast de vele steentijdlocaties opvalt, zijn de vele laatmiddeleeuwse sites met walgracht in de omgeving van het plangebied. Deze hebben te maken met de systematisch ontginning van deze gebieden in deze periode. Eén van deze sites, CAI Locatie 31373, wordt gesitueerd ter hoogte van het plangebied. Het betreft het Goed Suuvelaert of Zuyselare, waarvan de eerste vermelding teruggaat tot 1392. Dit goed wordt afgebeeld op de Ferrariskaart, maar daar wordt het iets ten zuidwesten van het plangebied gesitueerd. Andere gelijkaardige sites zijn CAI Locaties 37326 (hoeve Wildespele, zie ook 2.4.), 32317 (het Torregood, oudste vermelding 1250, hoeve omgevormd tot kasteel, gesloopt in 1740, bij veldprospectie werden grote hoeveelheden bouwpuin en een vondstenconcentratie middeleeuws aardewerk aangetroffen), 32327 ('t Sionhegoed, oudste vermelding 1346/1348), 37329 (Valkenburg/Prinsenhof, oudste vermelding 14de eeuw maar mogelijk 13de-eeuwse oorsprong), 32328 (Kasteel Salomé, eerste vermelding uit 1345, op dat moment reeds kasteel aanwezig), 31374 (Goed ter Eeke, eerste vermelding in 1385). Ten noorden van de Zuidlede is CAI Locatie 32785 eveneens aangeduid als een laatmiddeleeuwse site met walgracht (zgn. Oostdonk 2), maar de oorsprong van dit nog goed herkenbare omgrachte vierkante perceel met toegangsweg moet eerder gezocht worden in de krijgssperikelen in de nieuwe tijd. Mogelijk gaat deze site terug op een redoute opgericht tijdens de 17de eeuw, en niet op een middeleeuwse site met walgracht.⁸ In de 19de eeuw werd ten noordwesten van het kruispunt van de Dam met de Zuidlede het kasteel Puyenbrug gebouwd (CAI Locatie 31499).

Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI), detail.

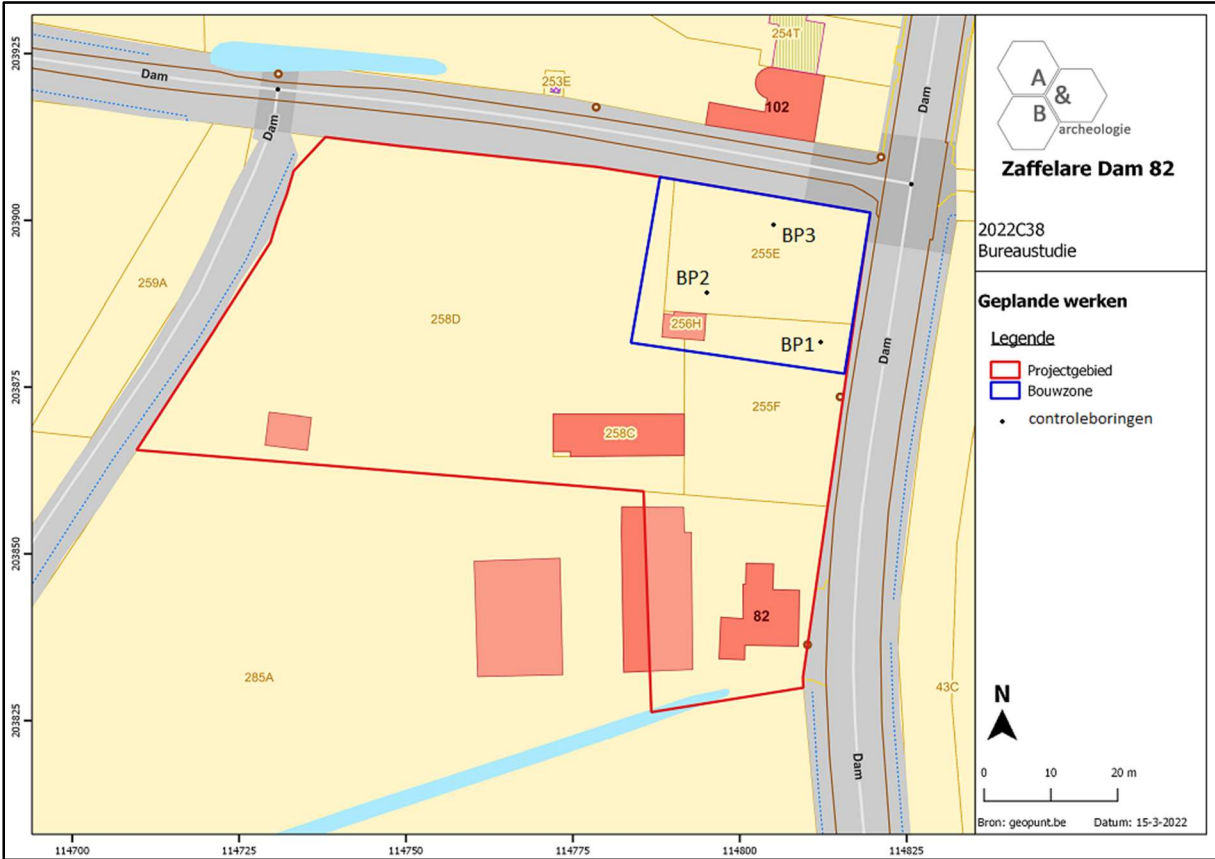
⁸ Persoonlijke informatie Bert Acke.

Alle bovenvermelde sites zijn ofwel aangetroffen bij veldprospecties, en/of gekend via archivalische en cartografische documenten. Tot voor kort was het enige gravend archeologisch onderzoek dat in de ruime omgeving van het plangebied plaatsvond een proefsleuvenonderzoek gevolgd door een kleine opgraving, iets ten noordwesten van de kerk van Zaffelare, waarbij verspreide bewoningssporen zoals kuilen en greppels uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd werden gevonden (CAI Locaties 150790 en 151392). Zeer recent werd in het kader van de aanleg van een gasleiding tussen Zelzate en Temse een grootschalig prospectie-onderzoek uitgevoerd (bureaustudie, boringen, proefsleuven); dit tracé bevindt zich ook ten westen en ten zuiden van het plangebied (CAI Locaties 223069, 223156, 223079, 223237, 223080, 223236, 223081, 223159). De resultaten van de opgraving van diverse deellocaties zijn op moment van opmaak van deze archeologienota nog niet gekend, toch toonde het vooronderzoek het eerder hoge potentieel voor steentijd artefactensites en middeleeuwse sites met grondsporen in de nabijheid van het plangebied aan. Op enkele locaties werden in de boringen silexartefacten en verbrand bot aangetroffen. Het niveau waarop het in situ vondstenniveau zich bevindt varieert tussen 30 en 40cm onder maaiveld.⁹

⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/8281>

3. Controleboringen

Om de dikte van de bouwvoor en eventuele verstoringen na te gaan werden op het terrein 3 controleboringen uitgevoerd. Ondanks de beperkte aard van de bodemingrepen, zowel in de diepte als in de oppervlakte, werd het gezien de archeologische context van het plangebied toch opportuun geacht om dit booronderzoek uit te voeren. De boringen werden verspreid over het plangebied geplaatst. De boringen vertonen een AC-profiel, waarbij het archeologisch vlak op 90cm onder het maaiveld is gelegen. Er is geen podzol aanwezig en de boringen tonen aan dat er op het terrein geen potentieel is voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. Het dikke teelaardepakket vertoont matige tot sterke verstoring met inclusies van fijn tot grof baksteenpuin en kalkbrokken (mogelijk te linken aan het aanpalend landbouwbedrijf).

Figuur 33 Aanduiding van de controleboringen op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

- 1) BP1:
 - AC profiel
 - A – donkerbruin – fijn tot grof BK-puin/kalkmortel – zand – 0-90cm
 - C – geligoranje – zand – vanaf 90cm
- 2) BP2:
 - Boring gestaakt op -40cm door grof ondoordringbaar baksteenpuin, boring herhaaldelijk herzet maar telkens puin vanaf maaiveld of -40cm
- 3) BP3:
 - Idem BP1; A met minder BK-puin

Figuur 34 Boring 1 (bron: eigen foto).

Figuur 35 Boring 2 (bron: eigen foto).

Figuur 36 Boring 3 (bron: eigen foto).

4. Synthese

4.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Op de Ferrariskaart uit ca. 1777, de oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied, is de ligging van het plangebied net ten zuiden van de meersen ten zuiden van Zuidlede goed te zien. De gronden tussen de meersen en de kern van Zaffelare zijn in gebruik als landbouwgrond, ten noordoosten is een bos aanwezig. Op het noordelijke deel van het terrein is centraal een woning gelegen met errond een boomgaard/erf. Het zuidelijke deel van het terrein, waar nu woning 82 staat, is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Het huidige wegennet rond het plangebied is reeds aanwezig. Iets ten zuidwesten is een hoeve aanwezig (*Suijvelaere*), ook ten noordoosten aan de overzijde van de Dam. Wat verder ten westen bevindt zich een omgrachte site, te bereiken via de op heden nog bestaande zijweg van de Dam gelegen ten noorden van het plangebied. Deze site is het zogenaamde "Goed te Wildespele" waarvan de oudste vermelding dateert van 1281. Op de kaarten uit midden 19de eeuw is er meer detail te zien over de bebouwing op het noordelijke deel van het plangebied. Het betreft 2 afzonderlijke bouwvolumes, 1 dwars op en grenzend aan de Dam, en net ten zuidwesten ervan een haaks gebouw. Het dwarse volume valt net deels binnen de bouwzone van de nieuwbouwwerken. Het zuidelijke deel van het terrein blijft onbebouwd. Tot en met de topografische kaart van 1909 is deze situatie herkenbaar. Op de topografische kaart van 1938 lijkt het alsof er een wijziging in de bebouwing heeft plaatsgevonden; hoewel de kaart niet heel duidelijk is, kan toch afgeleid worden dat de woning en stal ter hoogte van Dam 82, in het zuidelijke deel van het plangebied, dan reeds aanwezig zijn. De bewoning op het noordelijke deel van het terrein lijkt te zijn verdwenen en vervangen door een stal/serre centraal tegen de noordgrens. De luchtfoto van 1971 is niet duidelijk, maar de huidige invulling van het terrein lijkt dan reeds aanwezig. Dit is zeker het geval op de foto van 1979-1990, sindsdien lijken er geen grootschalige wijzigingen meer gebeurd te zijn op het terrein.

- Zaffelare ontwikkelde zich op een oostwest georiënteerde zandrug, ten zuiden van de Moervaartdepressie. Het plangebied bevindt zich net op de overgang van deze depressie naar de zandrug. Iets ten noorden stroomt de Zuidlede (natuurlijke loop), en verder noordwaarts de Moervaart (uitgegraven). Het maaiveld op het plangebied varieert tussen ca. +5,20 en +5,50m TAW. De natuurlijke bodem op het terrein is volgens de bodemkaart een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont.

- Verspreid over het plangebied werden 3 controleboringen uitgevoerd. De boringen vertonen een AC-profiel, waarbij het archeologisch vlak op 90cm onder het maaiveld is gelegen. Er is geen podzol aanwezig en de boringen tonen aan dat er op het terrein geen potentieel is voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. Het dikke teelaardepakket vertoont matige tot sterke verstoring met inclusies van fijn tot grof baksteenpuin en kalkbrokken.

- Het plangebied is gelegen in een archeologische zone, nl. het “Prehistorisch sitecomplex in alluviale context van de depressie van de Moervaart”. De Moervaartdepressie is een fossiel meer uit het Laatglaciaal, dat zich vormde ten zuiden van de dekzandrug Maldegem-Stekene. In het vroegholoceen, wanneer dit meer was opgedroogd, was het gebied de vallei van de vroegere loop van de Kale/ Durme. Via archeologische veldkartering zijn tal van archeologische sites gekend, die er op wijzen dat tijdens de steentijd, met name vooral het finaalpaleolithicum (Federmesser groepen), het (vroeg-) mesolithicum, en in mindere mate het neolithicum, het gebied een grote aantrekkingskracht uitoefende op de mens. Deze vindplaatsen bestaan vooral uit strooiingen van lithisch materiaal (vuursteen, kwartsiet, ...), maar in de meersedimenten zijn plaatselijk ook organische archeologische artefacten bewaard. Ten westen en ten oosten van het plangebied, en ook ten zuiden, zijn verschillende CAI Locaties gelegen die in verband kunnen worden gebracht met de steentijdaanwezigheid op de rand van de Moervaartdepressie. Het betreffen allemaal locaties waar lithisch materiaal als losse vondst is aangetroffen bij veldprospecties. Het zijn dus geen in situ artefacten. Zeer recent werd in het kader van de aanleg van een gasleiding tussen Zelzate en Temse een grootschalig prospectie-onderzoek uitgevoerd; dit tracé bevindt zich ook ten westen en ten zuiden van het plangebied. De resultaten van de opgraving van diverse deellocaties zijn op moment van opmaak van deze archeologienota nog niet gekend, toch toonde het vooronderzoek het eerder hoge potentieel voor steentijd artefactensites en middeleeuwse sites met grondsporen in de nabijheid van het plangebied aan. Op enkele locaties werden in de boringen silexartefacten en verbrand bot aangetroffen. Het niveau waarop het in situ vondstenniveau zich bevindt varieert tussen 30 en 40cm onder maaiveld. De controleboringen hebben echter aangetoond dat er op het plangebied geen in situ bewaring van steentijd artefactensites kan zijn.

- Voor wat betreft sites zijn de late middeleeuwen heeft het terrein een hoger potentieel. Wat opvalt, zijn de vele laatmiddeleeuwse sites met walgracht in de omgeving van het plangebied. Deze hebben te maken met de systematisch ontginning van deze gebieden in deze periode. Eén van deze sites wordt op de CAI gesitueerd ter hoogte van het plangebied. Het betreft het Goed Suuvlaert of Zuyvelare, waarvan de eerste vermelding teruggaat tot 1392. Dit goed wordt afgebeeld op de Ferrariskaart uit ca. 1777, maar daar wordt het iets ten zuidwesten van het plangebied gesitueerd. Mogelijk is de situering op de CAI dus niet helemaal correct. Volgens de cartografische bronnen was er in ieder geval bewoning op het plangebied in 1777, mogelijk gaat deze terug op een middeleeuwse voorloper. De verwachting voor sporensites uit oudere periodes (neolithicum, metaaltijden, Romeinse periode, vroege en volle middeleeuwen) is ongekend, bij het weinige gravende onderzoek in de omgeving werden sites uit deze periode nog niet aangetroffen.

4.2. Afweging verder vooronderzoek

De bestaande woning Dam 82 wordt gesloopt, alsook een stalletje op het grasland in de noordoostelijke hoek van het terrein. Vervolgens wordt in deze deelzone een nieuwe woning gebouwd, met bijhorende verhardingen, nutsvoorzieningen en een zwembad. Ter hoogte van de bestaande woning gebeuren behalve het slopen geen grondwerken. Deze zone in het noordoosten waarbinnen de bodemingrepen voor aanleg van de woning plaatsvinden, is ca. 25 bij 32m groot (800m²). De woning wordt niet onderkelderd en zal gefundeerd worden via sleuffunderingen. Algemeen kan hierbij een bodemingreep van ca. 40cm diep verwacht worden, en ca. 80cm ter

hoogte van de funderingssleuven. Het zwembad van 40m² zal ca. 2m diep worden uitgegraven. Voor de verhardingen en de oprit zal ook ca. 40cm bodemingreep gebeuren. Tussen de woning en de straat wordt een regenwaterput en septische put voorzien, dit betekent 2 keer een bodemingreep van max. 10m² en ca. 2m diep. De nutsleidingen komen ca. 80cm diep te liggen.

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met zekerheid worden aangetoond. Bij de controleboringen kon worden vastgesteld dat het archeologische niveau voor sites met grondsporen vanaf 90cm onder maaiveld verwacht kan worden, en dat het dikke teelaardepakket een relatief grote verstoring kent. Ook werd duidelijk dat het terrein geen potentieel heeft voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. De archeologische verwachting betreft voornamelijk sites uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd, sites uit oudere periodes zijn eveneens niet uit te sluiten. De sloopwerken beperken zich tot reeds verstoorde bodem, en het grootste deel van de bodemingrepen voor het optrekken van de nieuwe woning zullen niet leiden tot verstoring van het archeologische niveau, omdat ze niet tot 90cm diepte reiken. Enkel de uitgravingen voor het zwembad (40m²) en de nutsvoorzieningen (2 x 10m²) zullen dieper gaan dan het archeologische vlak en kunnen potentieel zorgen voor een verstoring van archeologische sporen. Deze bodemingrepen zijn echter zodanig beperkt in oppervlakte en verspreid gelegen, dat een verder vooronderzoek niet zal leiden tot relevante kennisvermeerdering. De verwachting betreft grondsporen van landelijke bewoning uit het verleden, deze sites kenmerken zich door een grote oppervlakte en kunnen niet gevat worden in dergelijke kleine onderzoekszones. Op basis van bovenstaande argumenten wordt geen verder vooronderzoek geadviseerd.

4.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Op de Ferrariskaart uit ca. 1777, de oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied, is de ligging van het plangebied net ten zuiden van de meersen ten zuiden van Zuidlede goed te zien. De gronden tussen de meersen en de kern van Zaffelare zijn in gebruik als landbouwgrond, ten noordoosten is een bos aanwezig. Op het noordelijke deel van het terrein is centraal een woning gelegen met errond een boomgaard/erf. Het zuidelijke deel van het terrein, waar nu woning 82 staat, is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Het huidige weggennet rond het plangebied is reeds aanwezig. Iets ten zuidwesten is een hoeve aanwezig (*Suijvelaere*), ook ten noordoosten aan de overzijde van de Dam. Wat verder ten westen bevindt zich een omgrachte site, te bereiken via de op heden nog bestaande zijweg van de Dam gelegen ten noorden van het plangebied. Deze site is het zogenaamde "Goed te Wildespele" waarvan de oudste vermelding dateert van 1281. Op de kaarten uit midden 19de eeuw is er meer detail te zien over de bebouwing op het noordelijke deel van het plangebied. Het betreft 2 afzonderlijke bouwvolumes, 1 dwars op en grenzend aan de Dam, en net ten zuidwesten ervan een haaks gebouw. Het dwarse volume valt net deels binnen de bouwzone van de nieuwbouwwerken. Het zuidelijke deel van het terrein blijft onbebouwd. Tot en met de topografische kaart van 1909 is deze situatie herkenbaar. Op de topografische kaart van 1938 lijkt het alsof er een wijziging in de bebouwing heeft plaatsgevonden; hoewel de kaart niet heel duidelijk is, kan toch afgeleid worden dat de woning en stal ter hoogte van Dam 82, in het zuidelijke deel van

het plangebied, dan reeds aanwezig zijn. De bewoning op het noordelijke deel van het terrein lijkt te zijn verdwenen en vervangen door een stal/serre centraal tegen de noordgrens. De luchtfoto van 1971 is niet duidelijk, maar de huidige invulling van het terrein lijkt dan reeds aanwezig. Dit is zeker het geval op de foto van 1979-1990, sindsdien lijken er geen grootschalige wijzigingen meer gebeurd te zijn op het terrein.. Er gebeurde nog geen archeologisch onderzoek op de site.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Verspreid over het plangebied werden 3 controleboringen uitgevoerd. De boringen vertonen een AC-profiel, waarbij het archeologisch vlak op 90cm onder het maaiveld is gelegen. Het dikke teelaardepakket vertoont matige tot sterke verstoring met inclusies van fijn tot grof baksteenpuin en kalkbrokken.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De bestaande woning Dam 82 wordt gesloopt, alsook een stalletje op het grasland in de noordoostelijke hoek van het terrein. Vervolgens wordt in deze deelzone een nieuwe woning gebouwd, met bijhorende verhardingen, nutsvoorzieningen en een zwembad. Ter hoogte van de bestaande woning gebeuren behalve het slopen geen grondwerken. Deze zone in het noordoosten waarbinnen de bodemingrepen voor aanleg van de woning plaatsvinden, is ca. 25 bij 32m groot (800m²). De woning wordt niet onderkelderd en zal gefundeerd worden via sleuffunderingen. Algemeen kan hierbij een bodemingreep van ca. 40cm diep verwacht worden, en ca. 80cm ter hoogte van de funderingssleuven. Het zwembad van 40m² zal ca. 2m diep worden uitgegraven. Voor de verhardingen en de oprit zal ook ca. 40cm bodemingreep gebeuren. Tussen de woning en de straat wordt een regenwaterput en septische put voorzien, dit betekent 2 keer een bodemingreep van max. 10m² en ca. 2m diep. De nutsleidingen komen ca. 80cm diep te liggen.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met zekerheid worden aangetoond. Bij de controleboringen kon worden vastgesteld dat het archeologische niveau voor sites met grondsporen vanaf 90cm onder maaiveld verwacht kan worden, en dat het dikke teelaardepakket een relatief grote verstoring kent. Ook werd duidelijk dat het terrein geen potentieel heeft voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. De archeologische verwachting betreft voornamelijk sites uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd, sites uit oudere periodes zijn eveneens niet uit te sluiten..

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Niet van toepassing.

5. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het stedenbouwkundige handelingen te Zaffelare Dam 82 (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen woongebied en binnen een archeologische zone, en waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingreep 100m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het totale plangebied is 5170m² groot en bevindt zich ten westen van de straat Dam in Zaffelare. In het zuiden van het terrein is de woning Dam 82 met achterliggende schuur gelegen, ten noorden ervan bevinden zich enkele met gras begroeide percelen met daarin enkelen stallen/bergingen. Verspreid over het terrein zijn bomen en struiken aanwezig.

Op de Ferrariskaart uit ca. 1777, de oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied, is de ligging van het plangebied net ten zuiden van de meersen ten zuiden van Zuidlede goed te zien. De gronden tussen de meersen en de kern van Zaffelare zijn in gebruik als landbouwgrond, ten noordoosten is een bos aanwezig. Op het noordelijke deel van het terrein is centraal een woning gelegen met errond een boomgaard/erf. Het zuidelijke deel van het terrein, waar nu woning 82 staat, is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Het huidige wegennet rond het plangebied is reeds aanwezig. Iets ten zuidwesten is een hoeve aanwezig (*Suijvelaere*), ook ten noordoosten aan de overzijde van de Dam. Wat verder ten westen bevindt zich een omgrachte site, te bereiken via de op heden nog bestaande zijweg van de Dam gelegen ten noorden van het plangebied. Deze site is het zogenaamde "Goed te Wildespele" waarvan de oudste vermelding dateert van 1281. Op de kaarten uit midden 19de eeuw is er meer detail te zien over de bebouwing op het noordelijke deel van het plangebied. Het betreft 2 afzonderlijke bouwvolumes, 1 dwars op en grenzend aan de Dam, en net ten zuidwesten ervan een haaks gebouw. Het dwarse volume valt net deels binnen de bouwzone van de nieuwbouwwerken. Het zuidelijke deel van het terrein blijft onbebouwd. Tot en met de topografische kaart van 1909 is deze situatie herkenbaar. Op de topografische kaart van 1938 lijkt het alsof er een wijziging in de bebouwing heeft plaatsgevonden; hoewel de kaart niet heel duidelijk is, kan toch afgeleid worden dat de woning en stal ter hoogte van Dam 82, in het zuidelijke deel van het plangebied, dan reeds aanwezig zijn. De bewoning op het noordelijke deel van het terrein lijkt te zijn verdwenen en vervangen door een stal/serre centraal tegen de noordgrens. De luchtfoto van 1971 is niet duidelijk, maar de huidige invulling van het terrein lijkt dan reeds aanwezig. Dit is zeker het geval op de foto van 1979-1990, sindsdien lijken er geen grootschalige wijzigingen meer gebeurd te zijn op het terrein.

Zaffelare ontwikkelde zich op een oostwest georiënteerde zandrug, ten zuiden van de Moervaartdepressie. Het plangebied bevindt zich net op de overgang van deze depressie naar de zandrug. Iets ten noorden stroomt de Zuidlede (natuurlijke loop), en verder noordwaarts de Moervaart (uitgegraven). Het maaiveld op het plangebied varieert tussen ca. +5,20 en +5,50m TAW. De natuurlijke bodem op het terrein is volgens de bodemkaart een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont.

Verspreid over het plangebied werden 3 controleboringen uitgevoerd. De boringen vertonen een AC-profiel, waarbij het archeologisch vlak op 90cm onder het maaiveld is gelegen. Er is geen podzol aanwezig en de boringen tonen aan dat er op het terrein geen potentieel is voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. Het dikke teelaardepakket vertoont matige tot sterke verstoring met inclusies van fijn tot grof baksteenpuin en kalkbrokken.

Het plangebied is gelegen in een archeologische zone, nl. het “Prehistorisch sitecomplex in alluviale context van de depressie van de Moervaart”. De Moervaartdepressie is een fossiel meer uit het Laatglaciaal, dat zich vormde ten zuiden van de dekzandrug Maldegem-Stekene. In het vroegholoceen, wanneer dit meer was opgedroogd, was het gebied de vallei van de vroegere loop van de Kale/ Durme. Via archeologische veldkartering zijn tal van archeologische sites gekend, die er op wijzen dat tijdens de steentijd, met name vooral het finaalpaleolithicum (Federmesser groepen), het (vroeg-) mesolithicum, en in mindere mate het neolithicum, het gebied een grote aantrekkingskracht uitoefende op de mens. Deze vindplaatsen bestaan vooral uit strooiingen van lithisch materiaal (vuursteen, kwartsiet, ...), maar in de meersedimenten zijn plaatselijk ook organische archeologische artefacten bewaard. Ten westen en ten oosten van het plangebied, en ook ten zuiden, zijn verschillende CAI Locaties gelegen die in verband kunnen worden gebracht met de steentijdaanwezigheid op de rand van de Moervaartdepressie. Het betreffen allemaal locaties waar lithisch materiaal als losse vondst is aangetroffen bij veldprospecties. Het zijn dus geen in situ artefacten. Zeer recent werd in het kader van de aanleg van een gasleiding tussen Zelzate en Temse een grootschalig prospectie-onderzoek uitgevoerd; dit tracé bevindt zich ook ten westen en ten zuiden van het plangebied. De resultaten van de opgraving van diverse deellocaties zijn op moment van opmaak van deze archeologienota nog niet gekend, toch toonde het vooronderzoek het eerder hoge potentieel voor steentijd artefactensites en middeleeuwse sites met grondsporen in de nabijheid van het plangebied aan. Op enkele locaties werden in de boringen silexartefacten en verbrand bot aangetroffen. Het niveau waarop het in situ vondstenniveau zich bevindt varieert tussen 30 en 40cm onder maaiveld. De controleboringen hebben echter aangetoond dat er op het plangebied geen in situ bewaring van steentijd artefactensites kan zijn.

Voor wat betreft sites zijn de late middeleeuwen heeft het terrein een hoger potentieel. Wat opvalt, zijn de vele laatmiddeleeuwse sites met walgracht in de omgeving van het plangebied. Deze hebben te maken met de systematisch ontginning van deze gebieden in deze periode. Eén van deze sites wordt op de CAI gesitueerd ter hoogte van het plangebied. Het betreft het Goed Suuvelaert of Zuyvelare, waarvan de eerste vermelding teruggaat tot 1392. Dit goed wordt afgebeeld op de Ferrariskaart uit ca. 1777, maar daar wordt het iets ten zuidwesten van het plangebied gesitueerd. Mogelijk is de situering op de CAI dus niet helemaal correct. Volgens de cartografische bronnen was er in ieder geval bewoning op het plangebied in 1777, mogelijk gaat deze terug op een middeleeuwse voorloper. De verwachting voor sporensites uit oudere periodes (neolithicum, metaaltijden, Romeinse periode, vroege en volle middeleeuwen) is ongekend, bij het weinige gravende onderzoek in de omgeving werden sites uit deze periode nog niet aangetroffen.

De bestaande woning Dam 82 wordt gesloopt, alsook een stalletje op het grasland in de noordoostelijke hoek van het terrein. Vervolgens wordt in deze deelzone een nieuwe woning gebouwd, met bijhorende verhardingen, nutsvoorzieningen en een zwembad. Ter hoogte van de bestaande woning gebeuren behalve het slopen geen grondwerken. Deze zone in het noordoosten waarbinnen de bodemingrepen voor aanleg van de woning plaatsvinden, is ca. 25 bij 32m groot

(800m²). De woning wordt niet onderkelderd en zal gefundeerd worden via sleuffunderingen. Algemeen kan hierbij een bodemingreep van ca. 40cm diep verwacht worden, en ca. 80cm ter hoogte van de funderingssleuven. Het zwembad van 40m² zal ca. 2m diep worden uitgegraven. Voor de verhardingen en de oprit zal ook ca. 40cm bodemingreep gebeuren. Tussen de woning en de straat wordt een regenwaterput en septische put voorzien, dit betekent 2 keer een bodemingreep van max. 10m² en ca. 2m diep. De nutsleidingen komen ca. 80cm diep te liggen.

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met zekerheid worden aangetoond. Bij de controleboringen kon worden vastgesteld dat het archeologische niveau voor sites met grondsporen vanaf 90cm onder maaiveld verwacht kan worden, en dat het dikke teelaardepakket een relatief grote verstoring kent. Ook werd duidelijk dat het terrein geen potentieel heeft voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. De archeologische verwachting betreft voornamelijk sites uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd, sites uit oudere periodes zijn eveneens niet uit te sluiten. De sloopwerken beperken zich tot reeds verstoorde bodem, en het grootste deel van de bodemingrepen voor het optrekken van de nieuwe woning zullen niet leiden tot verstoring van het archeologische niveau, omdat ze niet tot 90cm diepte reiken. Enkel de uitgravingen voor het zwembad (40m²) en de nutsvoorzieningen (2 x 10m²) zullen dieper gaan dan het archeologische vlak en kunnen potentieel zorgen voor een verstoring van archeologische sporen. Deze bodemingrepen zijn echter zodanig beperkt in oppervlakte en verspreid gelegen, dat een verder vooronderzoek niet zal leiden tot relevante kennisvermeerdering. De verwachting betreft grondsporen van landelijke bewoning uit het verleden, deze sites kenmerken zich door een grote oppervlakte en kunnen niet gevat worden in dergelijke kleine onderzoekszones. Op basis van bovenstaande argumenten wordt geen verder vooronderzoek geadviseerd.

6. Bibliografie

- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://www.google.be/maps>
- <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/8281>

7. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2021 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Beeld vanuit de Dam op het plangebied (bron: https://www.google.com/maps).....	7
Figuur 3 Beeld vanuit het westen op het noordoostelijke deel van het plangebied, situatie op 21/03/2022 (bron: eigen foto).	8
Figuur 4 Uitsnede uit het ontwerpplan, het noorden bevindt zich rechts (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 5 Aanduiding van de bouwzone (blauwe afbakening) geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).	10
Figuur 6 Aanduiding van de bouwzone (blauwe afbakening) geprojecteerd op de luchtfoto van 2021 (bron: geopunt.be).	10
Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	11
Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	12
Figuur 9 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).	12
Figuur 10 Zicht op de bodemgebruikskaat met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	13
Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).	14
Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	14
Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	15
Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).	16
Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	18
Figuur 18 Uitsnede uit de Ferrariskaart met benaderende aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	21
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart met benaderende aanduiding van het plangebied, detail (bron: geopunt.be).	21
Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	22
Figuur 21 Detail uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van de bouwzone (bron: geopunt.be).	22
Figuur 22 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).	23
Figuur 23 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).	23
Figuur 24 Uitsnede uit de topografische kaart van 1863 (bron: cartesius.be en NGI).	24
Figuur 25 Uitsnede uit de topografische kaart van 1893 (bron: cartesius.be en NGI).	24
Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1909 (bron: cartesius.be en NGI).	25
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1938 (bron: cartesius.be en NGI).	25
Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	26
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).	26
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).	27
Figuur 31 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	29
Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI), detail.	30
Figuur 33 Aanduiding van de controleboringen op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).....	32

Figuur 34 Boring 1 (bron: eigen foto).....	33
Figuur 35 Boring 2 (bron: eigen foto).....	34
Figuur 36 Boring 3 (bron: eigen foto).....	34